

Fényszóró

SZÍNHÁZ • FILM • ZENE • IRODALOM • KÉPZŐMŰVÉSZET

I. ÉVF. 4. SZÁM

ÁRA 10 PENGŐ

GAÁL FRANCISKA

A hét hőse

kép vagy cikk az elmúlt hét legnépszerűbb művészeről, vagy legidősebb művészi eseményéről.

A hét karikatúrája

ugyanaz — görbe tükörben, az elismerés vagy a rosszalás fitorával.

A „Fényszóró” Pantheonja

írói arcképet ad művészi életünk egy-egy vitathatatlan nagyságáról.

A közönség beleszól

a nyilvánosság fóruma. Mindenki elmondhatja benne panaszát, észrevételét, bírálatát — a »Fényszóró«-ról is.

Baráti tisztázás

eszmék párviadala, nyílt sisakkal, a termékeny viták lovagiassági szabályai szerint.

A „Fényszóró” kellemetlen kérdései

még nem vádak, de azzá lesznek, ha nem kapnak kielégítő feleletet.

A „Fényszóró” népbírósa

vádat emel, esetleg ítéletet hirdet, mindig a művészi erköles törvénykönyve alapján.

Világhíradó

a külföld művészi érdekességű híreinek megafonja.

Magyar vidéki híradó

az ország szellemi egységét szolgálja friss értesüléseivel.

Kis esztétika

az elméleti műveltség szikráival pezsdíti a művészi szépségek elmerülő lélek örömeit.

Jelk és könyvek

kritikai tájékoztató, közvetítő az író és a közönség között.

Munkás-, paraszt- és diák-színjátszás

állandóan szemmel tartja nemzeti, népi, demokratikus kultúránk egyik legnagyobb erőforrását.

Gyermekművészet

a jövő kertjének bűbajos zsengeit ápoljuk benne, a hű kertész gondosságával és szeretetével.

A „Fényszóró” művészi tanácsadója

minden kérdésben rendelkezésére áll a műkedvelő színjátzó-csoportoknak.

Kis lexikon

alkalmi ismeretterjesztő rovatunk, a tudás tárháza.

Levelezládánk

feleletre készen várja olvasóink kérdéseit, hozzájárulásait.

a pesti közönség, mely — bár csupa színpadi zsibárval, elhasznált óskasággal traktálják (Dr. Szabó Juci, Maya, Csodabár stb.) mégis megtölti a színházak nézőterét.

Fényezőró

MŰVÉSZETI HETILAP

FŐSZERKESZTŐ: BALÁZS BÉLA * FELELŐS SZERKESZTŐ: SZEGI PÁL

Jubileumi levél egy akadémikushoz

Kedves barátom, bocsáss meg, hogy megzavarom kulturális történelmi tanulmányaidat, de egy világtörténelmi nagy esemény évfordulójára akarlak figyelmeztetni. Sajnos, szükség van rá, holott nagy történelmi tudásodat senki sem vonja kétségbe. De te a szóbanforgó korszakalkotó eseményt akkor sem vetted észre, mikor megtörtént, éppen ötven évvel ezelőtt és esemény voltát nem vetted tudomásul azóta sem, holott egy félszázad óta szakadatlanul tovább történik és egyre tovább alkotja korszakunkat. El se várhatom tehát, hogy ennek a jubileumnak dátuma fel legyen jegyezve kalendáriumodban.

Persze, te azért nem vetted észre ama korszakalkotó eseményt, mert tudományos akadémiáidban nem akarják észrevenni az emberiség fejlődésének ezt az új fejezetét. Nem veszik tudomásul, hogy ötven évvel ezelőtt egy új művészet született. A műsák évezredek óta hozzáférhetetlenül zártkörű társasága megszorodott eggyel. 1895-ben megjelent az első mozgóképek: a film.

Azt mondom, hogy túlzok, ha korszakalkotónak nevezem? Annál is több: egyedülálló szenzációja a világtörténelemnek, hasonlót még nem látott az emberiség. Azért, kérlek alássan, mert amióta az emberiségnek tudatos, feljegyzett történelme van, nem fordult elő, hogy egészen új művészet született volna. Hiszen kiváló történetész vagy, ezért te tudod legjobban, hogy a többi művészet kezdetei a mítikus őskor homályába nyúlnak vissza. Sokszor alakultak át és megújultak. De principálisan új, alapjában más művészet keletkezésének csak 1895-ben volt először tanuja az emberiség. Illetve lehetett volna tanuja, ha mindjárt észrevette volna.

Es ez az ötven év előtt adódott első lehetőség, őcsira, fantasztikus gyorsasággal fejlődött ki és teljesedett nemcsak százformájú hatalmas és finom művészetté, hanem minden más művészetnél hatalmasabb szociális tényezővé is.

Az egyetemen juttattak végre szerény magántanári katedrát neki, de akadémiai méltósága még nincsen. A tudományok szentelt csarnokaiban még nem szalonképes az új művészet és ami nagyobb baj, a középiskolában nem tanítják esztétikáját annak a művészetnek, melynek minden más művészetnél inkább ki van szolgáltatva az ifjú lélek a moziban. Pedig a film valósággal népművészetté lett. Nem olyan értelemben, hogy a nép csinálja, hanem sajnos, fordítva, úgy hogy a mozi formálja a nép szellemét és a nép védtelen, mert nincsen válogató, nevelt ízlése, nincs filmműveltsége.

Hiába lett a film ötven év alatt világraszóló művészetté, melynél erőteljesebb sohse volt ezen a földön, azért ma sem anyaga az általános műveltségnek. Mert úgy-e te, kedves barátom, nem tekinted művelt embernek azt, aki nem konyit irodalomhoz, zenéhez, festészethez stb. Neked magadnak, kétszeres doktor létedre, halvány sejtelméd sincs a filmművészetről, mégis mindenki a legműveltebb emberek egyikének tekint. De ez tévedés. Mert amikor 1905-ben a Lumière-testvérek az első filmszalagról vászonra vetítették az első mozgóképet, akkor nemcsak egy új művészet indult útjára, hanem annál sokkal több: egy új érzékszerv, egy új emberi képesség támadt a világ érzéklésére és felfogására és ezzel elindult egy új útja az emberi fejlődésnek. Marx Károly mondotta, hogy bár a zenének materiális feltétele és forrása, a hallás és a muzikalitás produkálja a zeneművészetet, viszont a zene visszahatva fejleszti a hallást, produkálja a muzikalitást és még hallószervünket is átalakítja. Marxnak ezt a zseniális megállapítását, azt, hogy nemcsak az ember teremti a művészetet, hanem egyúttal a művészet is hatásával szakadatlanul teremti az embert, ezt a tételt a film ötvenéves

fejlődésében szemünk láttára ellenőrizhető faktumokkal bizonyította.

Nektek ott az akadémiaiban, ahol a látásról szóló tudományos föliánsok sorakoznak a polcokon, sejtelmek sincs róla, hogy megtanított bennünket a film látni, hogy tanított optikai eszmetársításra és következtetésre, optikai szimbólumoknak és a mimikai kifejezésnek megértésére.

Tanított bennünket, mondtam, mert igenis téged is tanított, fejlesztett, csak nem veszed tudomásul. Mert úgy-e minap is voltál azért moziban, mint mondani szoktad, a feleséged kedvéért. De te gyakran szoktál előfordulni és te, ha fanyalogva nyilatkozol is a filmről, de megértetted, igaz-e, a történetet, melyet ábrázolt? És én azt állítom, hogy húsz év előtt ugyanezt a filmet egyszerűen nem értetted volna meg, mert látásod még nem volt hozzáfélődve. Nem hiszed? Bizonyítom.

Íme néhány érdekes dokumentum a film történetéből: Mikor Griffith, a nagy hollywoodi rendező, a filmművészet apja, első és eddig legnagyobb zsenije, először mutatott premier-planban részletképeket: külön fejet, külön kezét... akkor a közönség között pánik tört ki és a nézők kimenekültek a moziból.

En magam beszéltem 15 év előtt Moszkvában egy szibériai parasztleánnyal, egy irni-olvasni tudó, rendkívül értelmes mechanikussal, aki még sohasem volt városban és még sohasem látott filmet. (Ma már ez Szibériában sem volna lehetséges.) El is küldtük mindjárt moziba. Halálsápadtan jött haza. »Szép volt?« — kérdeztük. — »Szép-e?« — csodálkozott szemrehányóan. — »Hogy lehet az szép?« — »Miért« — kérdeztük meglepetve. — »Borzasztó volt. Széttépett embereket láttam. Derékban kettévágvá, meg levágtott óriási fejeket. De azért mozogtak, beszéltek és néztek.«

Ez a Fanja nevezetű okos leány, miután rábeszéléseinkre még néhányszor elment a moziba, nagyon hamar megtanulta a szétvágott részkepekből összeállítani, össze látni az egész embert és az egész jelenetet, úgyhogy hamarosan nem is appercipálta külön a részkepeket. Megtanult optikailag kombinálni és kiegészíteni, amit minden mozilátogató gyerek tud ma, de valamikor oly vakmerő újítás volt, hogy az emberek nem értették. De megtanultak látni. Látóképességük fejlődött.

Te, kedves barátom, érted a filmeket és nem is tudod, hogy milyen új képességre, kultúrára tettél szert. Pedig ez a látáskultúra, ennek a képesbeszédnek művészete, az optikai kifejezésnek ez az új technikája hihetetlen gyorsan finomodott és komplikálódott. Volt idő, mikor új filmet, melyet bemutatásakor élveztünk, öt évvel hamarabb nem értettünk volna meg. Nem mély, gondolatait, rejtelmes értelmét, hanem egyszerűen azt, hogy mit jelentenek a képek.

Talán még te is emlékszel arra a gyönyörű Chaplin-filmre, melyben Charley elutazó szerelme után rohan a pályaudvarra, de elkésik? Látjuk őt kirohanni a peronra. Am ott már nem látunk se sineket, se vonatot. Csak annyit, hogy este van és Chaplin arca premier-plan tölti be az egész vásznat és kereső pillantása valamit sorban végigné. És aztán ezen a nagy arcon fény-árnyék-fény-árnyék váltakozva suhannak el egyre sebesebb tempóban.

Mikor ezt a filmet Berlinben először bemutatták, kevesen értették meg, hogy ez a kép mit jelent. Egy félév múlva már minden gyerek tudta volna, sőt látta volna, hogy a vonat ment el éppen és annak mozgó fényei csapódnak Charley arcára.

A film kifejező képesbeszédének kultúrája annyira nőtt, hogy nem kell mindent megmutatnia. Mint ahogy sorok között tudunk olvasni, úgy tudunk már képek között

látni. Te is, kedves barátom, ilyen kultivált néző lettél, te is megérted, úgy-e, a következő filmjelenetet:

Egy férfi ül elbúsultan egyedül egy sötét szobában. Egyszerre oldalról fény vetődik rá. A világosság felé fordítja arcát, belülről is felderülve. Néz, remélve az arc, szemek. Most a fény lemúlik arcáról. Elsötétül az arc. Elsötétül kifejezése is. A fej lekonyul.

Nem tudod, mi történt? Dehogy nem! A szomszéd szoba ajtaja kinyílt. Onnan hullt be a világosság. És ott az ajtóban állt az asszony tévovázva, jöjjön-e be. De megint becsukta az ajtót. Néma, sorsdöntő pillanat volt. Szép, finom, kifejező filmjelenet volt. De öt esztendővel azelőtt a közönség még nem értette volna. Filmkultúránk sokkal gyorsabban fejlődött, mint irodalmi kultúránk.

Hiszen azért olyan kacagatóan komikusak a régi filmek. Nem tudjuk elhinni, hogy tizenöt év előtt mi magunk ezeket a groteszk gyerekeségeket komolyan vehettük. De hát nem nagyon különös dolog ez? Nem tűnik ez fel neked, mint kultúrtörténeti probléma? Hiszen régi művészet különben nem szokott komikus lenni, még a legprimitívebb, legnaivabb művészet sem.

Am ez bizonyítja filmkultúránk fejlődésének roppant gyorsaságát. Más esetben ugyanis a régi művészet régi nemzedékek régi szellemét fejezi ki. Históriai kosztüm. Nem nevetséges. De a régi filmeket még mi csináltuk, még mi shordtuk. Nem kosztüm, hanem elavult divat. Nem distanciából nézett másik kor, hanem a miénknek tökéletlen, esetlen formája. Egy régi vitorlás gálya gyönyörű, de az első lokomotívok komikusak. Ime, az ötvenéves film szédületes fejlődése.

Kérlek szépen, kedves akadémikus barátom, ne emlegsd Shakespearet meg Tolsztojt, ha az irodalom magaslatáról akarod lenézni a filmet. En is tudom, hogy sok ocsmány film van, de nem annyi, mint amennyi ocsmány könyv. És ha olyan ocsmány filmeket játszanának a pesti

mozik, mint amilyen ocsmány szindarabokat játszanak ma a pesti színházak, akkor a mozikat már rég be kellett volna csukni. Mert ellentétben a színházakkal, a jó film az, amelyiknek a nagyobb sikere van. Ime az ötvenéves film tömegkultúrája. Majd még te is megtanulod respektálni, kedves barátom!

Mit gondolsz, nem volna-e méltó cselekedet, ha ezt az évfordulót észrevennők, ezt a jubileumot méltón megünnepelnők? Persze, hogy először az illetékes filmszervezeteket kellene megkérdezni, nem készülnek-e saját nagy ünnepek megülésére?! Nem akarják az új szezonban bemutatni a film őskorát és a film első nagy klasszikusait, a némafilmkultúra remekeit, magyarító előadások kíséretében. Ezeknek az ünnepi ciklusoknak a bemutatása biztosan nagy sikerrel járna. Erkölcsi sikerükhöz nagyon hozzájárulna, ha más kulturális szervezeteink is észrevennék ezúttal, hogy miről van szó és hozzájárulnának a jubileum jelentőségének emeléséhez. Mi volna, ha az egyetem, az akadémia, sőt Isten bocsá, a kultuszminisztérium is észrevenné, hogy itt kultúráról, mégpedig népkultúráról van szó?

Te tudod, hogy minden történeti fejlődés feltétele és biztosítója a történelmi öntudat. Egy ilyen méltón megünnepelt jubileum tudatosítaná a filmművészetnek és filmkultúrának roppant jelentőségét. Ilyen világosságba emelve kényszerítené a filmművészetet arra, hogy saját méltóságát is jobban megőrizze.

Kérlek, kedves barátom, hogy az ötvenéves film jubileumi hónapjában tartandó előadások közül te is vállalj el egyet, mégpedig az Akadémián! A Fényszóró mindenestre elvállalja ennek a jubileumnak előkészítő szervezését és felhív mindenkit, hogy ezt illető ajánlataival és propozícióval jelentkezék.

Balázs Béla

Születésnap beszélgetés Heltai Jenővel

Sok évvel ezelőtt, augusztusi kánikulában, néhai Málnai Béla, a kitűnő építész villájának kertjében, lampionnal díszített fák és csillagoktól roskadozó ég alatt, egészen szűk baráti körben ünnepeltük Heltai Jenő ötvenedik születésnapját. Akkor a megilletődött tisztelet és a kíméletlen fiataltság szemüvegén át öreg úrnak láttam. Most, sok év tapasztalata és érettebb emberismeret alapján, ismét megilletődött tisztelettel látom, hogy az »öreg-úr«, ahogy írásaiban sűrűn nevezi magát, lelkében ma is milyen elnyúlhatetlenül fiatal. Mázsás természet megtépzhatta az elmúlt esztendőket ádáz, gyilkos fergetege, de költőlelkének örökifjúságát nem tudta kikezdeni. Heltai Jenő, ostrom közben, a zsúfolt óvóhelyen verset írt. Egyiket a másik után. Azóta is áradnak belőle a klasszikusan bölcs és franciásan szellemes, frissnél frissebb költemények, jóllehet életkörülményei éppen nem kedveznek az alkotásnak: harmadmagával lakik egy panziószobában.

Az üldözés megaláztatásaiból az európaszerte tisztelt írónak éppúgy ki kellett vennie részét, mint bárki másnak. Írásai nem pótolták iratait. Méltósággal és őszinte belenyugvással viselte sorsát. A legőszintébb belenyugvással.

— Arról, hogy én min mentem keresztül, nem érdemes beszélni, mások vészesebb dolgokat éltek át.

Amiről szerinte nem érdemes beszélni, az a következő:

— A Gestapo foglya voltam a Szabadsághegyen, akkor internálási rendelettel kerültem a toloncházba, ahonnan a Svéd Vöröskereszt szabadított ki. Álnéven bujkáltam, majd két hónapig egy bérház óvóhelyén éltem Budán.

Megkérdezem: feltételezi-e, hogy senki sem ismerte föl?

— Azt hiszem, mindenki felismert, de az emberek jók voltak hozzám, senki sem jelentett föl. Reggeltől estig és estétől hajnalig ugyanabban a karosszékekben ültem. Átdolgoztam Molière »A nők iskolájá«-nak fordítását. Es verseket írtam. Visszatértem oda, ahol írói munkásságomat kezdtem.

— Mivel magyarázható, hogy olyan körülmények között versek születhettek?

— Éppoly megmagyarázhatatlan és éppoly természetes, mint bármely más környezetben. Különben is oly soká tartott az az élet ott az óvóhelyen, hogy szinte normalizálódott a koplalással, kényelmetlenséggel, veszedelmekkel.

Fejük fölött rommá lótték a házat. Ahogy erre vissza-

emlékezik, szélesen mosolyog és kedves humorral meséli:

— Volt ott egy öreg, nyugdíjas urasági inas. Az ő társaságában pipáztam — amikor volt dohányunk — és vele beszéltem meg a haretéri helyzetet. Egyszer, miközben a házat egymásután érték a belövések, azt mondta: »a mult világháborút megnyertem«. Úgy értette: épen úszta meg. Most már megnyerte a másodikat is. Vele együtt én is megnyertem.

Írói terveiről kérek programot.

— Mindenekelőtt befejezem Arisztofanész »A nők köztársasága« című komédiájának fordítását. Ebből négy felvonás megvan már, az ötödik azért késik, mert jegyzeteim elpusztultak és a görög-latin Arisztofanész-kötetem is. Elpusztult ezenkívül sok kéziratom és ötven év irodalmi levelezése: Kiss József, Bródy Sándor, Babits, Ambrus, Molnár, Ignó, Salten, Amiel és mások levelei.

— Miért nem jelent meg a könyvnapra a várt regény?

— Lakásviszonyaim miatt. Ejjel szoktam dolgozni és a panzió szobájában, ahol ma is családostul lakom még, erre nem alkalmas. Voltaképpen nem is sajnálom, hogy abba kellett hagynom a munkát. Készülő regényemben azokat a naplójegyzeteket iparkodtam felhasználni, melyeket a németek bejövételének napjától egészen a felszabadulásig írtam. Így legalább eltávolodom egy kicsit a túlságosan közelmúltól.

— A kész művek hol és mikor lesznek láthatók?

— »A nők iskoláját« a Kamaraszínház, úgy tudom, hamarosan próbálni kezdi, a »Lumpácius«-t pedig, a százéves Nestroy-bóhozát verses átdolgozását, a Nemzeti Színház fogja játszani. Szó van »A néma leventé« felújításáról is.

Beszélgetésünk végén megkérdezem, megírhatom-e, hogy hanyadik születésnapját ünnepeltük.

— Hogyne, bátran! Hetvennégy éves vagyok. Ugyanannyi, mint Budapest. Együtt születünk, együtt nőttünk fel, együtt dőlünk romba.

Az újjáépítésben Heltai persze nem oly fürge, mint ikerpárja, de ő is kész arra, hogy hozzálasson:

— Újra előlről kell kezdenem mindent. Lakást teremtenem, berendezkednem. Még szerencse, hogy a könyvtáram legnagyobb része megmaradt.

És még nagyobb szerencse, hogy megmaradt szellemi frissessége, üde humora, derűs bölcsessége és íráskedve is.

Péchy Blanka

Hölgyeim és Uraim!
A budapesti kabarék mostanában fennen hirdetik, hogy ezentúl nem csak olcsó viccekkel, szemtelen tréfákkal, izgatató számarásokkal akarják szórakoztatni a nagyrészt közönséget, hanem valami más, többet, jobbat, értéke-
sebbet is akarnak »nyújtani« a megszokott kabaré-szórakozásnál. *Irodalmat.*

Én kicsit megijedtem ettől a hírtől.

Nem az irodalomtól ijedtem meg, hanem a kabarétól, mely megijedt önmagától s most gyorsan a nagy-rangú irodalom gondnoksága alá akarja helyezni önmagát.

Nem mondom, a kabarének volt oka arra, hogy megijedjen önmagától. De nem azért, mert nem irodalmat csinált, hanem azért, mert rossz kabarét csinált. Nem volna-e okosabb, ha a kabarék inkább arra törekednének, hogy ezután ne »irodalmat«, hanem jó kabarét csináljanak?

Mert a kabaré is lehet jó. S az irodalom is lehet rossz. S nem biztos az se, hogy ami irodalomnak jó, jó marad a kabarében is. Láttam például egy kabaré-tréfát, mit Maupassant egyik novellájából írt át egy kabaré-tréfa-szerző. A jó novellából rossz kabaré-tréfa lett. Mennyivel okosabb dolog lenne, ha a kabaré-szerzők rossz novellából jó kabaré-darabot írnának s nem megfordítva!

A kabaré, ha nem bízik önmagában, leteheti a lantot, ahogy mondani szokás. Az irodalom nem fogja megmenteni.

Ha a kabaré az irodalomban látja mentőangyalát, mit lát önmagában? Bukott üzletembert, kit csak a jóindulatú, gazdag nagybácsi szánálhat? Vagy azt érzi, hogy csak egy más cég becsülete mentheti meg a bajba jutott kabaré-cég becsületét?

Engem az szomorított el az irodalom-nagybácsi árnyékába menekülő kabaré hangzatos ígéreteiben, hogy az ígérgető nagy hangosságában kishitűséget éreztem. Azt éreztem, hogy a kabaré már nem hisz saját hivatásában, saját stílusában. Én ugyanis eddig azt hittem, hogy a kabaré is irodalom. Speciális irodalom.

A szatírának, a bohóckodásnak nemcsak ősi ösztönökön alapuló, de ősi írói hagyományokra is visszatekintő jellegzetes műfaja. A kabaré-irodalomnak épúgy megvannak jellegzetes műfaji törvényei, mint ahogy a kabaré-színpadnak is más törvénye, más színészi stílusa van, mint a nagy színpadoknak.

A kabaré a vásári bohóckodó komédiások »vagány« bátorságával, vagy az udvaribolond

királyokénál is nagyobb szabadságával beszélhet. Csak találja meg a stílusát. Ne felejtjük el, hogy minden igazi kabaré-tréfának van valami groteszkül keserű, komoly magva. Az életnek, ha nem is mélyebb, de sokkal gyorsabb, sokkal közvetlenebb, tehát pogányabb kritikusa lehet a kabaré a nagy színpadnál s a nagy irodalomnál. Viccet csinál belőlem, belőled és önmagából is. S rangját az adja meg, hogy ezeknek a vicceknek milyen erkölcsi súlya van, az önvizsgálatnak és társadalom-kritikának micsoda merész-sége nyilatkozik meg a viccelődésben.

Andai Béla és Pethes Sándor a »Podium« új műsorában (Várkonyi foto)

Nem a nagybetűvel írt Irodalom hiányzik a kabaréból, hanem az igazi szatíra bátorsága.

A Podium Kabaré új műsorának bemutatója alkalmából mondom el mindezt Önöknek, mélyen tisztelt uraim és hölgyeim. A »Podium« új műsorában ugyanis kétségtelenül kaptunk egy csöpp jó irodalmat, s ezzel szemben kaptunk egy zuhatagnyi rossz kabarét... A jó irodalom (Illyés Gyula Dózsa-versének minden színvonalú trükk, hatásvadászó »szcenírozás« nélkül való nemesen szép előadása) azonban nem mentette, nem menthette meg a műsort. Pedig a csacska tréfák, tompaélú szatírácskák és érzelmes giccek főszerepeiben a kitűnő Pethes Sándor jelent meg a Podium deszkáckáin s ezen

kívül Feleki Kamill és Komlós Vilmos jellegzetes humora és Bárcsi Kató szépsége is kitűnően érvényesült, — bocsánat — »dacára« az előadott daraboknak. Annál izetlenebb, visszatartóbb volt a saját arcának egyéni rútságával visszaélő Boros Géza komédiázása, szemforgatása és birkabégetés stílusában előadott ének száma. De talán még rosszabb íze volt annak a »szeriöz« számnak, mely egy tucat József Attila-verset gyúrt össze élőkép szöveggé. Nem tartjuk szerencsésnek a kísérletet, hogy érzékeny melodramává, jelmezes színvonalú játékká oldják a verset, csak azért, hogy a kabaré színpadán is elmondható, azaz elkomédiázható legyen. József Attila költészete épúgy nem szorult ilyen olcsó s a költészet stílusába (és becsületébe) vágó népszerűsítésre, mint Ady költészete sem, melyet a Podium mult havi műsorán ért ugyanilyen képesértékű megtiszteltetés. Ascher Oszkár, a kitűnő előadóművész álljon ki a függöny elé József Attilával is épúgy, mint Illyés Gyulával és a vers és saját előadó művésze stílusparancsait követve nemcsak tisztább, de mélyebb hatást fog elérni, még a kabaré, az ú. n. »irodalmi kabaré« hallgatósága előtt is.

A kabaréműsorba, az önmagát egyszerűen csak kabaréműsorának és nem Irodalmi Műsornak nevező, egyszerű, közönséges, szerény, de saját stílusával tisztában lévő kabaréműsorba is beilleszthető az igazi irodalom. Ne felejtjük el, hogy Münchenben Frank Wedekind csinált kabarét. Frank Wedekind, ugyebár, író volt. Volt olyan jó író, mint a mi kabaréink bármely írója. S odaállt kabarét csinálni. Miért? Mert írói egyéniségében, egész szellemi alkatában volt valami speciális szatirikus vonás, mely a maga írói rangját, irodalmi jellegét teljes mértékben megőrizve bele illett a kabaré kereteibe. Sőt, a kabaré stílus-törvényei szerint való megformálás volt a magától értetődő, a természetes ezeknek az írói mondani-valóknak kifejezésére.

De, a kabaré volt területe Christian Morgensternnek, a költőnek is. Pedig, aki ismeri verseit, tudja, hogy kitűnő költő volt. Igazi költő, igazi Irodalom. De a kabarében az »Akasztófadalokat« adatta elő és nem Szent János evangélistáról írt, egyébként gyönyörű költeményét. Bert Brecht és Kästner is költő. Irodalom. Tristan Bernard, Courtelin is irodalom. Gábor Andor is az. Karinthy is, Heltai is. Van a magyar kabarének is irodalma. Olyan irodalma, mely méltó az irodalom névre. Ilyen irányban kereskedjen a kabaré, ha irodalom is akar lenni. Stejan George, Keats, Paul Valéry bármilyen nagy irodalom, semmiféle huncut ügyeskedés, szellemes szcenírozás nem fogja tudni »beleilleszteni« a kabaré műsorába.

SOMLAY ARTUR

MÉG MINDIG A LEAR KIRÁLYT SZERETNÉ ELJÁTSZANI

Somlay Artur, akiről annakidején egy világlap, a „The Sphere“ című angol folyóirat azt írta, hogy a kontinens legjobb „Hamletje“ most egy pehelykönnyű zenés vígjátékban vállalt szerepet. A közönség itt is lelkesen tapsol Somlaynak, de valahogy úgy érzi, mintha egy orvostanárt látna, akit azzal bíznak meg, hogy a „páciens“ újjából kivége a száfkát. Esetleg azt is kérdezheti a közönség, miért vállalkozik erre Somlay?

A kitűnő színész erre azt válaszolja:

— Én a Bibliától kezdve tisztelem a könyveket. Giottótól kezdve a festéket, Bachtól kezdve a muzikusokat, Homcro-

tól kezdve — aki törzsön és nemzeten túl először fedezte föl az embert — a költőket. És jobban tisztelem Pindarost, az emberi sást, mint maga Horatius! Aischylos óta tisztelem a drámaírókat. A magyar drámát pedig a világtörténelem drámaikölteményén, „Az ember tragédiáján“ át tanultam meg tisztelni és csodálni. Madách művében eszmei tartalom a röplítő lényeg és nem a forma, amelynek szigorú kompozíciójában a mondanivaló majdnem meztelenül jut érvényre. És látja kérem, mindezek ellenére, marad és jut e tiszteletemből a vaskos molnárlegénynek, a

A Kassai polgárok főszerepében

ÉRDEKES TRIÁSZ. Ezt a három Hamlet-képet az egyik legelőkelőbb londoni folyóirat, a „The Sphere“ közölte legutóbbi számában. A második kép a világhírű olasz Hamlet-et, Ruggero Ruggeri-t ábrázolja, aki most többheti párisi sikere után nagy sikerrel vendégszerepel az angol fővárosban, a harmadik Moissit ábrázolja, a „frakkos Hamletet“. De bennünket ebben a világhírű társaságban az első kép érdekelt, amelynek aláírása ez: „A kontinens legjobb Hamletje: Somlay Artur magyar színész“

jó öreg Plautusnak is, a nyers komédiák és vaskos tréfák szerzőjének, mert a népet szolgálta, a tömeget, amely mindig volt és mindig lesz és amelyet szórakoztatni, mulattatni verejtékes napi munkája után, nem okvetlenül és nem mindig tartozik a legaljasabb, legmegvetendőbb foglalkozások közé.

— Milyen érzés olyan szerepet játszani, amely nem a művész igazi terrénuma?

— Hogy mi és mekkora a művész igazi terrénuma, azt szűk keretek között lehetetlen kifejtetni. Ha rendelkezésemre bocsáthatná az egész lapot, sokat beszélhetnék róla, de még mindig nem annyit, hogy a kérdést teljes egészében föltárhatnám és megvilágíthatnám. Így hát csak annyit, hogy a bohócnak igen sok köze van a legkomolyabb drámai művészethez is. És a „minden ember bennem lakik“-elméletet is ismertetnem kellene. Mindezek helyett hadd mondok el inkább azt, hogy Novelli, a legnagyobb olasz színész nagy drámai szerepeinek eljátszása után nyomban, az előadások után a helyszínen rögtön ráadást adott. A színpadra kihoztak egy másik színpadot, sőt színházat, egy bábjáték házat, vagy ha úgy tetszik egy Paprika Jancsi-

bódét.

És Novelli, mondjuk a Velencei kalmár, vagy a Lear király után eljátszott egy hat-hét személyes bábjáték-komédiát. Egyrészt azért tette, hogy megmutassa, honnan indult el (Novelli fiatal korában bábjátékos volt), másrészt bizonyítani akarta, hogy ez semmivel sem alábbvaló művészet, mint Lear királyt eljátszani, ha mind a kettőt jól csinálja valaki.

— Őszi tervek?

— Szeretnék egészséges lenni és szeretném még az idén eljátszani Lear királyt. Vagy ez talán nem aktuális darab ma? Én úgy hiszem, hogy időszerű. Hogy miért? Mert Shakespeare írta és ezzel még tartozom magamnak és a közönségnek. Kell egy színháznak lenni, amelyben ezt megtehetem! Szeretnék az idén még egy aktuális darabot eljátszani, a Népgyűlölőt. Az öreg Ibsen írta, aki költő volt és az ilyen embernek kötelessége vagy száz évvel meg-

előzni a korát. Szeretném bebizonyítani, hogy Ibsen nem poros, sőt, ma a legaktuálisabb. A darabot én fordítottam magyarra — magamnak.

A rendezőválság kerül szóba.

— Negyvenöt éve vagyok színiművész, — mondja hangsúlyozva a második „i” betűt, — de öt ujjamon tudom megszámolni azokat a rendezőket, akik megfogtak. Az első Ditrói Mészert, aki előbbre vitte a magyar színészetet egy lépéssel. Meg is kapta érte a jutalmát. Szinte meztelán, fillér nélkül járkált a Vígyszínház körül vénségére. Azután egy Brahm nevű rendezőt kell megemlítenem. Harmadik élményem Stanislavszky volt. És Jacques Copeau, meg az öreg Antoine.

— Reinhardt?

— Reinhardt nagy üzletember volt. Kitalálta, hogy színész nélkül nincs színház. Meg azt is, hogy pénz kell a színházhoz. Nagy szerepeiről beszél.

— Jó visszaemlékezni? — kérdezzük.

— Igen... Shakespeare, Strindberg, Hauptmann, Márai... Szép emlékek. És nem igaz, hogy elmúltak! Sok, sok ember látta őket és a benyomás megmaradt az emberekben. Ezért tévedés azt mondani, hogy a színész alkotása meghal, amint a függöny legördül. Dehogyan hal meg! Ott él mindazokban, akik látták és hallották, mint ahogy énbennem megmaradt sok-sok nagy elődöm egy-egy alkotása, amelyet magamban hordok, amíg élek.

P. L.

*

CSITÍGTATOM...

Irtó: GYARMATI ERZSÉBET

Csitígtatom magam a gondolattal, hogy te talán nem is éltél soha. Én formáltalak szomjas akarattal, hogy ne legyek egészen mostoha. Én varázsoltalak fel, félelemből, (mint mély kút húzott a testem magánya) így gyújtottalak meg, önnön tűzemből, te világtalan életem világa.

Mert nem hiúság és nem csak a vérség parancsa, és nem balga szeretet, a hit köt hozzád, egyetlen reménység, hogy ember vagy, ki nekem született. Így gondolkodom tejízű nevedről, gyengéd fényében még élek, vagyok, csak ez sugárzik rám a fellegekből, olthatatlanabb, mint a csillagok.

S most már egy éve, jaj mindjárt egy éve, és mindég ez, csak ez a gondolat, egy év fullánkja, egy év meredélye, hogy nem láthattál, hogy nem láttalak. Milyen varázslat szülessen a vágyból? Szemérmes szájából meztelen szavak, hogy Orfeuszként az árnyékvilágból, az életembe visszalopjalak.

BOLDOG ORSZÁG BOLDOG EMBEREI

OROSZ SZÍNÉSZEK BUDAPESTEN

Féltizenkettő, éjjel, most jött haza előadásról Antonius Schwartz, a Pesten időző orosz színtársulat kiváló szavalóművésze. Puskin világszép versét mondja nekem a pesti éjszakában. Sajnos, nem tudok oroszul, de szinte öröm egy pillanatra, hogy a szavak Flaubert szerinti »rézűst kakofóniája« nem zavarja az impresszió torkonragadó gyönyörűségét. »Bjuszta«, aki megkísérti a téli alkonyatban kocsin haza poroszkáló muzsikot. Messzi, orosz hómezőkön kavargó hóvihár, prűszkölő lovak, a hideg csengve fagyasztja a kerékvasat. A csendbefagyott erdő komor fenségét Puskin álmódó lelke rajzolja egy pesti szoba áhitatos hallgatói elé. Csak ülök s hallgatom az orgánum meleg lehelletén belém muzsikáló testvérlélek ölekezését a széppel.

Katonáknak játszanak ezek a nagy-szerű művészek: Helena Sumilov, a moszkvai Grand Opera tagja, Sonja Seitan, Mihály Goldstein, a versenydíjas hegedűművész, Helena Faciewa népdal énekesnő, Nina Baranowska csodálatosan szép mezzoszopránjával, Karalowa Anna, Anna Redel és Hrusztalov balett-táncosok, továbbá a két konferanszié: Dartly és Atyrow.

A társulat művészeti igazgatója: Netjy Szerkzseva. Legfiatalabb tagjuk Sonja Seitan, Shakespeare-színésznő. »Ó, én még nagyon kezdő vagyok«, hártja el magától a dicséretet. Megtudjuk, hogy nagyon tehetséges, de rangidősebb kollégái iránti mélységes tiszteletből lép hátra az érdeklődés reflektorából. A legnagyobb csaták idején járt a harcterekre előadásokra, ennek elismerésül bejárja most a »sztárokkal« (ha ilyenek ugyan vannak Oroszországban) a világot. Interjút egy sem ad. Hogy jövök én ahhoz — mondja valami kedves, oroszba oltott franciával Antonius Schwartz. A kollektív élet itt nemcsak sző, vérukké vált kötelesség. Kerék, sróf, csapágy, szeg akar lenni csak mind a nagyszerű gépezetben, mely egy hatalmas nép életét lélegzi. Szerények, közvetlenek (négy lépés hosszú, három lépés széles szobácskában érzi jól és otthonosan magát a hozzám szállásolt művész) s ahogy tiszta, szelid szemét és széles arccsontjait nézem s hallgatom lelkes, kicsit tartózkodó, de baráti szavait, mind élesebben rajzolódik ki előttem a magyarral rokon orosz lélek arculata. Sétájukból hazatérve, csillogó szemmel számolnak be Budapest szépségéről: »Tres joli! Magnifique!« Gyönyörű város! S milyen kár érte, milyen halálos vétek volt előidézni pusztulását!

Irán, Budapest, Bukarest, Bécs, Berlin. Repülőgépen a világ körül mindenhol, ahol katonai honfitársaik várják, áhítozzák hazájuk dalba, versbe, muzsikába öltöztetett szeretetsomagját. A szívét és talentumát küldi nekik az orosz állam és viszik nekik a művész-honfitársak. Vendégem, az orosz recitátor, abból él, abból tart el aszszonyt, családot, magát, hogy szaval. Csak szaval, csak elmondja a költők üzenetét az emberhez, a költőét, aki Oroszországban tud akkora lenni megbecsülésben és jelentőségben, mint a világ hadvezérei. És a művész tud annyira »hasznos« hajtani, hogy kéttal-

alattnyi pódiummal a lába alatt megél ebből.

Mikor tudja utánozni, utánzásokra oly hajlamos, lelkes, tehetséges, de sokszor végzetes vakossággal vert szerencsétlen kis országunk az ilyen művészetpártolást?

Boldog ország, boldog emberei! Ahol a tehetség komoly rubrikát kap az országépítő kettőskönyvvitelben. S tán jegyzik is a tőzsdén! S talán van olyan komoly árfolyama, mint mondjuk, a tallérnak most, amin ugyan nem Puskin, nem Nyekrasszov, hanem — Napoleon armása díszel.

Kenyér a száznak, kenyér a léleknek. Ki lenne oly vak, hogy nem látná ebben is az orosz nép beláthatatlan perspektíváját, nagyszerű jövőjét?

Fenyő Rózsi

*

KÉT SZONETT 1944-BŐL

Irtó: VAS ISTVÁN
UTÓKOR

Az utókor majd fintorog s utálja e zürzavart, mert tud már élni szebben és lesz majd újra aranyvalutája formákban, rendszerekben és hitekben

Most minden örület felé kitarja korhadt kapuit ez a kor s hitetlen háborúja egy új hit torz nyitánya s lázban vacog és izzad a hidegben.

De annak, aki lényegét kutatja, kifordult belét végre megmutatja a létezés. A vers üteme bennem,

kint meg az ágyúk torka és eretnek gépek milliója meglegedettebb korok zsíros fülébe hörgi: nem! nem!

1944 máj

NYITOTT SZEMMEL

Lehet, hogy én is majd meggyávulok és érdekel megint a tiszta szépség és hallgatom a hullámok verését és fákat és virágot bámulok

és vonzanak a faunok, ámorok és nem bírom a nyitott szem veszélyét most szenvedem a látás szenvedélyét s a lét förtelmének kitarulok

s a nyers valóságot, csalódva, csalva, nem szüri már metaforába, dalba a párászemű, gyöngéd ifjúság,

de diadalt ülök a ronda lázon: a pusztulás fölött táncolni látom értelmem örült nihilizmusát.

1944 júl

BEADVÁNY VAS ZOLTÁN POLGÁRMESTERHEZ

POLGÁRMESTER ÚR!

Alulírottak a Gyermekbarátok Országos Egyesülete és a Magyar Pedagógusok Szabad Szakszervezete nevében tisztelettel kérik, hogy állandó Gyermekszínház megteremtésére irányuló törekvéseiket támogatni szíveskedjék.

Pedagógiai megfontolások és a Szovjetunió rendkívül fejlett gyermekszínház-kultúrája egyaránt azt bizonyítják, hogy az állandó Gyermekszínház megfelelő irányítás mellett a világnézeti és esztétikai nevelésnek hatásában semmivel össze nem hasonlítható tényezője lehet. Magánvállalkozás a közelmúltban is tartott fenn ugyan gyermekszínházat, illetőleg rendezett bizonyos folytonossággal gyermekelőadásokat, ezek az előadások azonban világnézeti tekintetben bizonytalan és művészi szempontból sekélyes, sőt gyakran ízléstelen műveltségben inkább negatív, mint pozitív hatást tehetnek csak a gyermeklélekre. Ugyanez áll azokra az alkalmilag összeverődő kisebb színjátszó társulatokra, melyek manapság gyakran pedagógiai szempontból nem is megfelelő környezetben, minden művészi és nevelői felelősség nélkül rendeznek gyermekelőadásokat. A főváros már csak mint iskolafenntartó sem nézheti közömbösen, hogy a hozzánemert és a nemtörődőmség diszkreditálja a gyermekszínházat, mely arra van hivatva, hogy a demokratikus köznevelés egyik elsőrendű tényezője legyen.

Az állandó Gyermekszínház nagyjelentőségű nevelő feladatát csak akkor teljesítheti, ha irodalmi és művészeti tekintetben egyaránt magas színvonalú előadásaival határozott világnézeti képvisel. Mind e szempontok érvényesülését állandó bizottság fogja biztosítani, e bizottságot a Gyermekbarátok Egyesülete és a Magyar Pedagógusok Szabad Szakszervezetének Ifjúsági Irodalmi Szakosztálya úgy kívánja megalakítani, hogy a Főváros és a Színművészeti Szaktanács képviselői is résztvegyenek benne. E bizottság gondoskodik legkiválóbb demokratikus szellemű írónk bevonásával a repertoárról és a gyermekszínház művészi színvonalának biztosításáról azáltal, hogy kitűnő színészeket és rendezőket szerződtetne, vagy állandó játékokra vagy vendégszereplésre; »gyermekszínház« pedagógiai szempontból káros foglalkoztatásától tartózkodnék, de gyermekek, főleg csoportos alkalmi szerepeltetésétől el nem zárkoznék.

Az állandó Gyermekszínház épülete — megint csak a Szovjetunió gyermekszínházainak bevált példájára hivatkozunk — valósággal a gyermekkultúra központjává fejleszthető. Ezért alkalmassá kell tenni a színelőadásra kívülről gyermekhangversenyek tartására, bábjáték, esetleg film, stb. bemutatására, fel kell szerelni gyermekkönyvtárral, játékszerekkel ellátott játszószobákkal, kiállítási termekkel gyermekrajzok, gyermekek által szerkesztett játékok, stb. bemutatására. A színház állandó személyzetével és technikai berendezésével arra is alkalmas, hogy tanfolyamot tartson fenn iskolák, gyermekbarát-csoportok, ifjúsági egyesületek rendezői, játékvezetői számára s így a magasrendű demokratikus szellemű színpadi kultúra kisugárzását országos viszonylatban is biztosíthatná.

Ismerve azt az odaadó figyelmet, mellyel Polgármester Úr minden demokratikus nevelői és gyermekszociális törekvést kísér, tisztelettel kérjük,

1. engedje meg, hogy az állandó gyermekszínház létesítésére irányuló mozzalmat a Főváros égisze alá helyezzük és a »Fővárosi« jelleget a színház címében is kidomboríthassuk;

2. részesítse a színházat erkölcsi és a kezdet nehézségei között a Főváros anyagi segítségében;

3. juttassa a színházat olyan állandó színházépülethez, mely világnézeti és esztétikai nevelő programjának megvalósítására a fentebb körvonalazott értelemben alkalmas;

4. számítsa e támogatás megadását a Főváros sürgős feladatai közé, hogy az állandó Gyermekszínház, mint az új iskola kiegészítője, már szeptemberben, a demokratikus iskolareform megvalósulása küszöbén megkezdhesse működését.

Előterjesztésük megértő támogatását bizton remélik

igaz tisztelettel

a Gyermekbarátok és Pedagógusok
Szakszervezete nevében

Farkas Lidia

Balázs Béla

T. Waldapfel Imre

Budapest, 1945. augusztus 7.

Színház, zene, képzőművészet

A FELSZABADULT BERLINBEN

„Azok a rettenetes károk, — írja a Berliner Zeitung — amelyeket a nácik embertelen háborúja a berlini színházakon ütött, lehetetlenné teszik, hogy belátható időn belül rendbehozzák az épületeket. De azért a borzalom és nyomorúság sem ölheti ki az emberekből a játék utáni vágyat. Az egyes kerületekben fiatal, lelkes színjátszó társaságok alakulnak és szegényes eszközökkel, iskolák aulájában, mozikban, vagy más többé-kevésbé alkalmas termekben állítják fel színpadjaikat és várják a közönséget, amelynek rombadólt utcák során kell eljutnia az előadásra.”

Ilyen körülmények között játszanak a berlini művészek. De játszanak. És egyre többen játszanak. Két héttel a felszabadulás után már megindult a színházi élet, szólt a zene és a lapok büszkén írták: „Két héttel a felszabadulás után Berlin már táncol!”

A színházak legnagyobb része a könnyű műfajt műveli. Operett, kabaré, varieté előadásokat tart. A szórakoztató hangversenyekben sincs hiány.

Az UFA-Palast egyik tarka estjén így lépett a fügöny elé a konferanszié: „Kedves hallgatóság, most olyan művet hallanak, amelyet tizenkét évig tilos volt játszani. Kálmán Imre: Csárdáskirálynő-egyveleg”. A közönség zúgó, szűnni nem akaró tapsal ünnepelte a magyar zeneszerzőt, akinek művei most hihetetlenül népszerűek Berlinben. Mindenütt Kálmán-melódíákat hallani.

A kabaré és varieté műsorok igyekeznek bizonyos fokig irodalmi nivót is nyújtani. Sohasem hiányzik egy-egy Erich Kästner, Joachim Ringelnatz, Bert Brecht, Kurt Tucholsky remekmű.

Szinte természetes, hogy Berlinben hatalmas Heinekultusz virágzik. A volt főváros szomszamosan issza nagy költőjének 12 évig elfojtott szavait. Heinrich Heine újra elfoglalta helyét a legnagyobbak között, ahol eddig is volt, csak a hitleri szemfényvesztés elrejtette a német népszeme elől.

A szórakoztató műfajok mellett a komoly színpadi produkciók is megtalálják a maguk közönségét. Karlheinz Martin rendezésében Schnitzler és Wedekind egy-egy műve került előadásra, a „Berliner Kulturkollektiv” Klubund „XYZ” című, elragadó vígjátékát hozta színre, a Fehling-Theater Shakespeare „Troilus és Cressida”-ját tűzte műsorára. A Deutsches Theater Schiller „Parazitá”-jával nyitott, utána Lessingtől a „Nathan der Weise”-t következik Paul Wegenerrel a főszerepben, majd Thorton Wilder darabja, „A mi kis városunk”.

Paul Wegener a náci éra alatt majdnem teljesen visszavonult a színpadtól, csak nagyrítván szerepelt itt-ott. Most a legünnepelebb német színész.

A régi, nálunk is ismert színészek közül alig találunk valakit a berlini műsorokon. Viktor de Kowa, Karl Schmitt-Walter, Michael Bohnen, Peter Anders, Ilse Werner — többi csupa ismeretlen név.

Ellenőrizhetetlen hírek szerint Röck Marika bombatámadás áldozata lett, Heinrich George, a német Kiss Ferenc pedig elnyerte méltó büntetését.

A képzőművészek is megrendezték első kiállításukat. „Végre magunk mögött van 12 év kiállításainak minden üressége, hidegsége és hazug nagyképűsége — írja a Berliner Zeitung kritikusa, — Új művészet van kialakulóban. Még csak a kontúrjai bontakoznak ki, de máris észrevehető a szabadság és haladás jelei.”

A német képzőművészetnek különben nagy gyász van. Käthe Kollwitz, a legnagyobb berlini művész, a világhírű német grafikusnő meghalt. A német proletáriátus nyomorának döbbenetes ábrázolója a hitleri barbarizmus tetlenségre kárhoztatta. Április 22-én, a nácikorszak és a háború borzalmaiktól testileg és lelkileg összezúzva, egy kis szász faluban, Moritzburgban meghalt. Halálának híre csak jó három hónap múlva ért Berlinbe, ahol pedig már mozgalom indult meg a nagy művésznő hazahozatalára. A meissenai antifasiszta szövetség és az orosz parancsnokság gondoskodik méltó síremlékéről.

Käthe Kollwitz meghalt, de neve nemcsak a művészet-történet lapjain él tovább, mint a szociális szemlélet nagy harcosáé, hanem a berlini munkások és mindazok szívében is, akik őt ismerték és szerették.

Ez a berlini kultúrélet rövid keresztmetszete. Sokban hasonlít a miénkhez. Ott is küdenek a nehézségekkel, de lelkes és odaadó munkával diadalmaskodnak az akadályokon és a nácirendszer okozta romokon fel fogják építeni a német nép kultúrájának új világát.

Gaál Franci három arca

GAÁL FRANCISKA

A SZOVJETUNIÓ LEGNÉPSZERŰBB FILMSZÍNÉSZNŐJE

A Szovjetunió mozilátogató tömegei csak úgy hívják: »málinka mámma«, a *kismama*. Kalapja, melyet ebben a filmben viselt, hosszú évekig a legnagyobb divat volt az orosz nők körében. És most, mire e sorok megjelennek, már Moszkvában van Gaál Franciska, a pesti színpadok népszerű »fruská«-ja. A magyar művészek közül elsőnek érte a megtisztelő meghívás, hogy a Szovjetunió vendégeként töltsön néhány hetet Moszkvában és ismerkedjék meg közelebről az orosz néppel.

Elutazása előtt felkerestük pesti lakásában. Eppen izgatottan várta a szovjet katonai hatóságok értesítését, hogy másnap indul-e már a repülőgép, amely 6 óra alatt Moszkvába röpti.

Már 1936-ban szerződést kínáltak Moszkvába, azonban korábbi kötelezettségeim Amerikába szólítottak. Hollywoodban, mielőtt első filmem, a

»Kalózkisasszony« forgatását elkezdték volna, alá kellett vetnem magam a híres »sztár-készítő« műhely tortúráinak. A legfurcsább eredmény az volt, hogy előírás szerint 6 hónap alatt 3 centivel meg is növesztettek... *Franchot Tone, Frederic March* és *Bing Crosby* voltak a partnereim a három, Hollywoodban készült filmben, melyek közül az egyiket *Cecil B. de Mille* rendezte.

Amerikában azonban a néppel nem érintkezhettem. Ezért jelentett számomra kétszeres élményt, mikor a szovjet felszabadító csapatok tagjai felismertek. Felejthetetlen emlékem az a jelenet, amikor a balatoni országyúton leállították a páncélosok sorát s egy orosz katonából álló rögtönzött kórus elénekelt nekem a »Péter« című filmem Brodsky-tangóját.

Azóta állandóan otthon éreztem magam köztük. Baráti kapcsolatunkra a koronát ez a meghívás tette fel, a legnagyobb megtiszteltetés, amely magyar színművészt érhet. Semmiféle kötelezettséget nem kellett vállalnom, csak megkértek: fogadjam el vendégszeretetüket és ismerkedjem meg a néppel, mely annyira a szívébe zárt.

Mi ennek a népszerűségnek a titka? Egyszerű a felelet: ez a törekény színésznő mindig csak olyan szerepet játszott, mely összhangban állt egyéniségével. Elésett emberkéket alakított, akik — áthágva a régi társadalom iratlan megkötöttségeit — a belőlük kiáradó szeretet varázsával boldogulnak és teszik boldoggá a körülöttük élőket.

A művészet az a hatalom, amely közös nevezőre tud hozni országokat és nemzeteket. S most a baráti nagy birodalomba egy művésznő indult tőlünk követségbe, akinek alakításaiból a szeretet népeket összekovácsoló ereje sugárzik.

Reményi Gy. István

A »Kismama« főszerepében

»Nagy cipőben kisfiú«

Zenei népművelést tervez és a pentaton világtérképét rajzolja

SZABOLCSI BENCE

Szép-utca 5, félemelet. Itt van a Székesfővárosi Népművelés központi hivatala. Ebben a rendkívül fontos kulturintézményben is megtörtént a demokratikus átszervezés. Az új vezető, dr. Faludi János, a zenei szakosztály élére dr. Szabolcsi Benctől hívta meg. Néhány napja csak, hogy világhírű zenetörténészünk elfoglalta hivatalát.

A terveiről kérdeztem.
— Még a kezdet kezdetén vagyunk — mondja szokott szerénységével. — Egyelőre egy zenetörténeti előadás-sorozatot állítottam össze, melyet a Népművelés a Zenészek Szabadszervezetével karöltve fog rendezni. Összefoglaló címe: „A zene nagy évszázadai.”

— Gondolok egy még szélesebb rétegekhez szóló szemináriumfelé is. Itt az operairodalom legkiválóbb alkotásainak ismertetése révén a népszerű műfaj mélyebb művészi tartalmának, stílusteremtésének megértéséhez akarunk adni irányítást.

Eddig a kultúrpolitikus beszélt. Most Szabolcsi zenetudóst szeretném megszólaltatni. Kikérdezem újabb búvárkodásainak keleteurópai és ázsiai vonatkozásai felől.

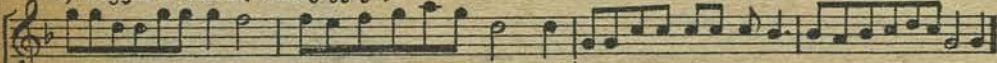
— Bécsben dolgoztam 1932-ben — így kezdi intim beszámolóját —, akkor került kezembe Patkanov osztrák-földi útleírása. Az ebben közölt, kezdetlegesen leírt dallamok feltűnő rokonságot mutatnak régi magyar sirató énekekkel. Hazatérve, ezen a

nyomon kutattam tovább és 1933-ban a Néptanulmányi Társaságban előadást tartottam a magyar népzene keleti rokonságáról.

— A további kutatásnak nagy lendületet adott Kodály Zoltán azzal, hogy behatóan foglalkozott a cseremis anyaggal és pontos megfeleléseket mutatott ki a magyar és cseremis dallamtípusok közt. 1936-ban azután Oroszországból Illyés Gyula elhozta a csuvas dalgyűjteményt. A nagy Volghajlásban élő csuvasok a török népcsaládhoz tartoznak, nekünk közeli nyelvrokonaink. Mióta a Szovjetunió tagállamként önálló köztársaságot alkotnak, népi kultúrájuk nagyot fejlődött. Zenei emlékeit rendszeresen gyűjtik. A csuvas kiadványok, valamint újabb tatár és mongol publikációk bizonyítják, hogy Közép- és Kelet-Ázsián keresztül láncszerűen kapcsolódnak a régi magyar dallamokkal rokon pentaton típusok, egészen a Kínai Falig. Ez a láncolat pontosan kirajzolja azt az utat, melyet a török törzsek Ázsiából Európába tettek meg a népvándorlás idején. *A dallamtörténet így kulcsot ad az őstörténethez.*

— Itt van egy nagyon szemléltető példa: a Bartók—Kodály gyűjtésből régóta ismert szép régi magyar dallam: Fehér László lovat lopott. Ennek sorra előkerültek mongol, kalmük, csuvas, cseremis és magyar változatai:

a) Magyar dallam (Kodály gyűjt.)

b) Cseremis dallam (Vasziljev gyűjt.)

c) Csuvas dallam (Maximov gyűjt.)

d) Kalmük dallam (Rudnyev gyűjt.)

e) Bajkál-vidéki mongol dallam (Baskujev gyűjt.)

— Idáig jutottam a kutatásban 1938-ig. Azóta még egy fontos lépés történt. Megállapítottam, hol fordul elő az ötfokú skálán alapuló, vagyis pentatonstílus az egész világon: Középamerikában, Dél-Amerika nyugati részén, azután a kelta népeknél (skótok, irek, Wales és Bretagne lakói), Keletafrikában, Előázsiaiában, Közép- és Keletázsiaiában, — ehhez a vonalhoz csatlakozik azután a már említett magyar-közép-ázsiai lánc. Megpróbáltam fölrajzolni ennek az összefüggésnek világtérképét.

— És ezen a ponton kapcsolódott munkám az orosz kutatáshoz. Vavilov orosz tudós terjedelmes tanulmányt tett közzé a *termesztett növények eredetéről*. Ő is térképet mellékel, amely — nagy meglepetésemre — szinte vonalnyira egyezik az én pentaton-térképpemmel.

— Vavilov is, én is a legrégebb emberi műveltség fókuszaiában találtuk meg, amit kerestünk. Ez a találkozás világosan mutatja, hogy a pentaton-stílus nem valamilyen primitívség, hanem a magas kultúra jele és hordozója.

— A szovjet-magyar kultúrkapcsolatok most már megnyílt lehetősége a népi zenetudomány terén is sokat ígér. Én már 1937-ben ki akartam menni Oroszországba, törekvésemet Kodály melegen pártfogolta. Nagyon érdekelt volna a leningrádi fonogramgyűjtemény, mely a legnagyobb, leggazdagabb a világon. Onnét Moszkvába, a Volga-vidékre és Mongóliába szerettem volna eljutni. Egy ilyen kutató-út, melyet most már expedíció-szerűen lehetne megvalósítani, góriási meglepetéseket hozhatna.

*

A Szovjet-Magyar Művelődési Társaság, úgy tudjuk mindent elkövet, hogy mielőbb oroszországi tanulmányútra indulhasson néhány magyar tudós. Ezek közül bizonyára nem fog kimaradni Szabolcsi Bence. Egyébként, értesülésünk szerint rövidesen még egy fontos munkahelyről gondoskodnak számára itthon. Kiszöbön áll kinevezése a Zeneművészeti Főiskolára, ahol egyetemi fokon szándékozik művelni és előadni az összehasonlító zenetörténetet. L. V.

„SÍR ÉS JAJGAT A SZÉLES DNYEPER“

Ellátogatott Budapestre az állami ukrán ének- és táncgyűttes. Bemutató hangversenyét a Magyar-Szovjet Művelődési Társaság rendezte meg a Vörös Hadsereg házában. A volt tisztikaszinó palotájában gyönyörű otthon varázsolta magának a főváros szovjet-orosz helyőrsége. A tágas lépcsőház sarlókakalapácsot stilizáló üvegfestményein át széles pázmákban szűrődik be az alkonyati napsugár. Udvarias rendezők kalauzolják a második emeleti hatalmas díszterembe a meghívottak százait.

Megteltek a széksorok, zsúfolva vannak a páholyok is. Egyszerre színes csoport perdül ki a vörös bársonyfüggönyökkel bedíszletezett színpadra. Tarka katrincát, hímes pruszlikot, virágos pártát viselő bájos fiatal nők az első sorban, mögöttük délceg legények bő buggyos, kék csizmanadrágban, lobogó fehér ingben. Csupa daliás szépség, csupa friss életerő. A színpad előtt elhelyezkedik a zenekar is. Balról néhány vonóhangszer, jobbról a puzónások és klanétások. Középpütt három harmonikás, egyikük festeni-valóan szép, szőke hajadon.

Sztálinról szóló kantátával kezdődik a műsor. A melegzengésű, tiszta karegyüttes énekében ünneplésen szárnyaló dallam zúgó tapsot arat. Az ukrán frontgyűjtő ritmusú indulója következik, majd vidáman enyelgő táncnóta, amelyhez egészen hasonló szabású nem egy él a magyar nép ajkán is. A közönség elbűvölve gyönyörködik az együttes mesterkélten művészi produkciójában, melyet ritmusos mozgás és tüzes, ropogós vagy szerelmesen enyelgő csoporttánc elevenít, számról-számra fokozódó hatással. Némi dal meg is ismételteti a tomboló tapsvihart. Külön ünneplés jut ki egy-egy remek szólistának.

Többnyire derűs, napsugaras a dalok hangulata, de akad búsongó is. Kár, hogy a szöveget nem értjük. De az egyik fájdalmas dallam megindítaná szívünket akkor is, ha a műsor nem idézné a szöveg kezdő sorát: *»Sír és jajgat a széles Dnyeper«*.

Szünet után is szebbnél-szebb dalok és táncok váltják egymást, alig tud velük betelni a hálás hallgatóság. Aki végighallgatta a kitűnően megrendezett hangversenyt, szép élménnyel lett gazdagabb: mintha végtelen, szabad mezőn járt volna, ahol egy nagymúltú nép kedélyének színes, illatos dalvirágiból gyűjtethett egy csokorralalót.

»SPORT, BALATON, MAGYAR TÁJAK«

Medgyessy Ferenc: Korcsolyázók

Ez a címe az Ernst-múzeumban most megnyílt nagy, nyári kiállításnak.

A cím a témára, a képek és szobrok tárgyára irányítja a nézők figyelmét. Arra figyelmeztet, hogy a művészet nemcsak az alkotó lélek megnyilatkozása, hanem a világ tükré is. Közeledjünk ezúttal a világ felől, az élmény felől, a művészethez.

Hogy egy művész *hogyan* lát és *hogyan* beszél, azt egyéni alkatának belső törvényei határozzák meg elsősorban. De nemcsak ezt, hanem azt is, hogy *mit* lát. Mert »látni« — annyit jelent, hogy az elém tárul, előttem és körülöttem mindig jelenvaló mindenségből *kiválasztom* azt, amit ösztönösen, öntudatlanul is *lényegesnek* érzek. Azt látom meg, mert azt nézem meg legjobban. Az ember nem úgy lát, mint a tükör, mely az elé kerülő dolgokat a pillanat véletlen játékának kiszolgáltatva felkapja és elejti. Az ember nem a szemével lát, hanem a *lelkével*. Ennyivel több, mint a tükör, vagy a fényképezőgép. Az ember számára a látott kép *élménnyé* lesz: látomássá, vízióvá. S a művészi alkotás magva, alapja sohasem a látott kép, hanem mindig a látomás, a vízió. Ezért mindegy, hogy *mit* fest egy festő, *miről* gyúr szobrot a szobrász és *miről* muzsikál a muzsikás. A képzőművész a maga vízióját a látott kép elemeiből építi fel. De ez a látott kép sohasem tükörképe, fotografiája az elétároló véletleneknek, hanem az ihlet és a stílus parancsai szerint való szuverén újraformálása a látott képnek.

Egry József képeiről nem azt tudjuk meg, hogy milyen a Balaton, hanem azt, hogy a szín- és fényfantázia s a forma-ösztön milyen világteremtő ereje él az emberben, akit *alkotónak* nevezünk. Maga a Balaton is csoda, káprázat, szépség, — de másféle csoda, mint egy Egry-kép csodája. Ezzel nem azt mondjuk, hogy a Balatonnak semmi köze nincs ahhoz, hogy milyen egy Egry-kép. Épp ellenkezőleg. Azt érezzük, hogy a Balaton szépségének szelleme és Egry József teremtő képzeletének varázs-ereje, titokzatos kollaborációra szövetkezve, együtt alkották meg ezeket a képeket. A kollaboráció harmadik tevékeny részese maga a festészet, a »mesterség« stílus-teremtő, formanyelvet adó hatalma. Érdekes összehasonlítani egy Egry-pasztellt egy Egry-olajképpel. Pasztelljeiből a szerkezet dinamikus tömörségén át is párázó, lírai gyöngédség árad. Olajképein a kemény, grafikus fogalmazás a szerkezet monumentális igényeit emeli ki.

Csók István balatoni képeiben érkezett el a lírai felszabadulásnak arra a végső pontjára, ahol a festészet szinte testtelenné, tiszta zenévé oldódik. Leheletkönnyű, érzékeny párák alig lekottázható szépségeit örökítette meg.

A kiállítás legszebb darabjai közé tartozik Berény Róbert »Horgász« című olajfestménye. A szerkezet tömörségének és a színek lírai érzékenységének egyformán remeke ez a kép. Kmetty János a fogalmazás egyszerűségének, a szerkezet tisztaságának puritán mestere, a színek varázslója is. Csodálatos lírai gazdagság árad kék-zöld harmóniáiból. Bernáth Aurél hideg kék dunai tája festői vízióvá oldott, komor ballada, riport a felrobbantott Margit-hídról.

A kiállítás a sok igazán értékes mű közé sok silány darabot is becsempész, egyszerűen azon a címen, hogy ezek is magyar tájakról készült, vagy »sport-vonatkozású« képek, szobrok. A rendezők jobban vigyázhattak volna arra, hogy kiállításuk ne hasonlítson a körüli képkereskedők bazárára!... A rossz művek Hollósy Simon, Ferenczy Károly, Rippl-Rónai, Vaszary, Rudnay, Iványi-Grünwald, Fényes Adolf, Koszta, Derkoviits, árnyékban is rossz művek maradnak. S a »témát« nem illusztrálják, csak meggyalázzák. A sok harmadrendű vászon és szobor minék az olyan kiállításon, mely retrospektív anyagot is hoz, s melyen élő művészeink közül kiváló alkotásokkal résztvesznek: Márfly Ödön, Szónyi István, Pátzay Pál, Medgyessy Ferenc, Vedres Márk, Bokros-Birmann Dezső, Gadányi Jenő, és még jónéhány kitűnő fiatal művész?

Szegi Pál

Egry József: Badaacsony

Gadányi Jenő: Lovak

Bokros-Birmann Dezső sport-plakettje

A MAGYAR FILMGYÁRTÁS HELYZETE

Néhány esztendővel ezelőtt, ha a magyar filmgyártás helyzetét vizsgáltuk, mondhattunk kritikát, támadhattuk a gyártókat, forgatókönyvírókat, egyszerűen még a kultuszminiszter rendelkezéseit, kerékkötő cenzúráját, egyoldalú — kétségbeejtően káros — beállítottát is megemlíthettük a sorok között — igaz, eredmény nélkül, de legalább ébren tarthattuk a szakma lelkiismeretét. Legalábbis — azt hittük. Most azonban másról, tökéletesen másról van szó.

Mindenekelőtt arra kell rámutatnunk, amit közel egy évtizede ószintén, kertelés nélkül megmondhattunk: *A magyar filmgyártás, ha nem törekedik a művészi magaslatok felé, ha nem veszi észre, hogy látszatsíkerei pusztán a külföldi filmek behozatali tilalmának köszönhetőek, ha továbbra is karzatsíkerekre dolgozik: bármilyen tökéletesen felkészültség áll rendelkezésére — életképtelen.* Így bíráltuk a magyar filmgyártást, amikor még gondolni sem mertünk arra, hogy mindez tetéződik a teljes pusztulással, a felszerelés- és tökéhiány iszonyatos koloncával.

Most ez a helyzet: megérkeztek az orosz és amerikai filmek. A kis moziban régi amerikai filmek aratják a varakozáson felüli sikereiket. Az orosz filmgyártás termékei átütő eredményel startoltak, az új amerikai filmek — közel 40 érkezett már eddig is — hetekig elvetik egy-egy bemutató film-színház műsorgondját. A tökéletesen nézi a jövőt és egyáltalán nem siet segítségére a magyar film technikai és művészi személyzetének. A töké hallgat — a magyar filmgyártás pedig áll és ki tudja feltámad-e? Halunk ugyan készülődésekről, a magyar film feltétlen szükségességét felismerő, leginkább pártok részéről megindult vállalkozási kísérletekről, de mindez nem egyéb. »ad hoc« vállalkozásnál, mely a létet jelentő folyamatos gyártástól messze esik. Miért?

A MAFIRT gyártelepén már bizakodó, mozgalmasság az élet. Egyelőre csak kisfilmek, híradók készülnek ugyan, de sok szó esik már nagy játékfilmek készítéséről is. A gyár személyzete — mint Popper igazgató elmondja — rohammunkával hozta rendbe a gyár területét, műterméit, nem kímélt semilyen anyagi áldozatot, hogy pótolja a veszteségeket. A MAFIRT vezetősége első pillanatban felismerte a helyzetet. Tudja jól — a film nemcsak szórakozási lehetőség, nemcsak jó üzlet, ha szakértelemmel készül, nemcsak foglalkoztatási lehetőség, hanem fegyver is. A szellem, a művészet, a gondolat hatalmas fegyvere, a nevelés elsőrendű eszköze, amelyet ismét talpra kell állítani, meg kell menteni és élni kell vele.

Néhány nap múlva Pásztor Béla produkciójában négy-öt kisfilm forgatását kezdik meg. Ezt követi Bródy Sándor darabja, a »Tanítónő«, majd Háy Gyula »Tiszazug«-jának filmváltozata.

Csöndes és néptelen a Hunnia hajdan annyira mozgalmasságú gyártelepe. A háború pusztításai már csak itt-ott nyomokban tapasztalhatóak, senki sem mondhatja, hogy a gyártelep, vagy fel-

szerezése, vagy munkáshiánya okozná ezt az elszomorító mozdulatlanlanságot. Minden kész van, műterem, hang, szakértelem, a munkások, mérnökök, a gyár valóban szakértő vezetősége — és mégis...

Beszéltünk Gertler Viktorral — a kitűnő filmrendezővel, aki nemrégiben foglalta el a Hunnia vezérigazgatói székét:

— A napokban terveztük az első ülést, melynek egyik legfontosabb kérdése lesz: »Akarunk-e egyáltalán filmet gyártani, vagy sem?« Úgy vettem át a gyárat, hogy mindent előlről kellett kezdenem. Ezernyi kötöttség, ezernyi megoldatlan szervezésbeli kérdés, alapvető hiányok és hibák torzósulnak elém. Mint rendező jól tudom, hogy selyempapírba csomagoltan, fehérkesztyűs kézzel kell a gyártásra vállalkozó tökével bánnom, ugyanakkor azonban — mint a gyár vezetője, mint az állam érdekeinek képviselője — a gyár elsőrendű létérdekeit is szemelőtt kell tartanom. Nem vagyunk — mint a multban volt — egyben vállalkozók is. Anyagi erők hiányában *bérműteremmé degradálódtunk.* Fizetni kell munkásainkat, elő kell teremtenünk a gyártás folyamatosságát biztosító kellékeket, ami egyet jelent a hitelüzletek teljes kikapcsolásával. Ennek a következménye pedig — ha nem kapok segítséget — az lesz, ami pillanatnyilag is a helyzet: a gyár áll. Segítség kell! Sürgős segítség! Ha van Nemzeti Színházunk és van állami Operánk, melyek megfelelő szubvencióval dolgoznak, érthetetlen, miért tartozik az ugyancsak művészi tényezőként szereplő állami filmgyár az ipariügyi minisztérium alá, miért várják tőle, hogy megálljon — indulása pillanatától — a maga lábán? Igéretekkel, biztatásokkal szinte szellemi csábítancot járok munkatársaim előtt, tartom bennük a lelket, de ez örökké nem mehet így. Vagy-vagy... El kell döntenünk, akarunk-e filmet csinálni, szükség van-e egyáltalán rá, vagy sem? Hiszem, hogy kapok reá feleletet, hiszem, hogy megindul ismét a magyar filmgyártás. Ha szabadabb mozgást, tágabb felhatalmazást kapok, akkor pedig vallom, hogy van és lesz létjogosultsága a magyar filmnek, nemzetközi viszonylatban is.

*

Nagy nehézségekkel kell megküzdenünk, ha új életre akarjuk kelteni a magyar filmgyártást. Az ország volt 800 mozija helyett most mindössze 250—300 játszik. Egy normálfilm költségvetése 4—4,5 millió pengő, a sztárok gázsijegye közel 600.000 pengő (!) egyetlen szerepért. Érthető tehát a töké húzódozása, érthető az elhatározási készség ingadozása, érthető minden — ismerve a külföldi filmek óriási előnyét. Mégis, ha ismerjük és értékeljük a film hatalmas nevelő erejét, meg kell oldanunk és meg is lehet oldanunk mindent. Csak szakértelem, jóindulat, az újjáépítéssel megbízott emberek szabad mozgása, kötetlensége, az államhatalom és a szakma össz munkája, a jószándékú cenzúra támogatása kell hozzá.

FIGARO HÁZASSÁGA A NEMZETI SZÍNHÁZBAN

Figaro itt, Figaro ott házassága nemcsak az operában, hanem a drámai színházban időnként felújításra kerülő, ki- nak számító műsordarabja. Tésesen előbb volt meg a prózai verzió, abból készült azután Mozart a vígoperaszöveg. Szerzője, marchais, (1732—1799) a 18. század franciaországi botránykrónikái, kalandos szerepét játszó, váll- ételsorsú egyéniség volt. Irodalmi hatatlanságot a »sevillai borbély«- jának megteremtésével szerzett. Két cselekményével, és szer- ben összefüggő vígjátéka köz- »Figaro házassága« azért is neve- mert az arisztokrácia gőgös önké- pellengérré állító tartalmával, vaki- sánckimondásával izzóbbá tette a nagy forradalom politikai légkörét a nagy forradalom kitérését kétség- lenül sietteté. Amikor XVI. La- udvara Figaro metsző gúnyval tűz- tirádaiknak kacagva tapsolt, nem s- tette, hogy saját közeli vesztén- mert az első magyar alakította- tató után majd egy teljes évszázad- játszhatta el első magyar alakítja- Halmi Ferenc. 1880-ban mutatták b- nálunk a Figaro házasságát, a több- főszerepet Náday, Helvey Lauri- Szigeti, Csillag Teréz, Molnárné, Víz- vári játszották benne.

A Nemzeti Színház új idényét a »Figaro házassága« reprizével nyitja meg. Figarot Ungvári László alakítja ezen az előadáson, Zsuzsi szobalány Olthya Magda lesz, a grófnő Lukács Margit. Almaviva gróf szerepében mutatkozik be a Nemzeti Színház együt- tesének új tagja, Básti Lajos. Az elő- adást Major Tamás rendezte.

Jól tette

Gábor Andor, hogy néhány zokszó mondott egy izléstelen, ostoba plá- káról, holott saját pártja adta ki. Saját pártja egészséges szellemét dokumentálta ezzel. Ezt az önkri- tikát Számokritikának hívják a Szovjetunióban és ott a fejlődés ke- gyetlen, de nagyhatású sarkalója.

A Pesti Színház, a Vigszínház Ka- maraszínháza az ostrom alatt súlyo- san megrongálódott. A helyreállítási munkák befejezése után, előrelátha- tóan szeptember végén megnyílik a kis színház, amelyben magyar írók kamara-darabjait fogják bemutatni.

A nyiregyházi kozák emlékmű. Pátzay Pál szobrászművész alkotása.

Négy hét alatt készült el Pátzay Pál nyiregyházi kozák-emlékműve

A felszabadulás után, mikor az óvóhely-pincék sötét mélyeiből még alig merészkedtek ki a főváros nehéz megpróbáltatásokon átesett polgárai, serény munka folyt Pátzay Pál műtermében. A diadalmas Malinovszky-hadsereg parancsnoksága Pátzay Pált, európai nevű, kiváló szobrászművészünket kérte fel az első nagyszabású emlékmű-szobor elkészítésére. A monumentumot a nyiregyházi nagy csatában elesett kozák hősök emlékére emeltette a szovjet katonai parancsnokság. Az első kis viasz-modell elkészítése és a közel éltre nagyságú nagy bronz-öntvény felállítása között *mind-össze négy hét telt el.*

Már az az egyszerű tény is rendkívülivé teszi Pátzay Pál új lovas-szobrát. A világ művészettörténete nem ismer még egy hasonló »rohamunkát«. Pátzay Pál lovas-szobrának igazi jelentőségét a mű tiszta művészi értéke adja meg és nem az érdekes »világrekord«. De érdemes az alkotásnak ezekkel a külsőségeivel is foglalkoznunk. Ez a lovas-szobor nemcsak a művészet teremtő erejének diadala, de a munka, a teljesítő erő külön diadala is. Budapesti bronzöntők *tizenhat nap alatt öntötték bronzba e hatalmas szobrot.* Hogy ez a »rohammunka egyáltalában elvégezhető legyen, *negyven darabra kellett elvágni a szobor gipszmintáját.* Az eredeti gipsz-szobor elkészítéséhez *Kerényi Jenő és Ispánky József szobrászművészek* segítettek Pátzay Pálnak.

Az emlékmű egy hét méter magas obeliszk-szerű talapzaton áll. A talapzat architektúrájának megkoronázása a szobor.

Pátzay Pált a Kezdezőművészeti Főiskola Andrassy-úti palotájában látogattuk meg. A művész, az akadémia tanára, most az intézet műtermében dolgozik. Bory Jenő egykori műtermét kapta meg.

A hatalmas műtermet zsúfolásig megtölti a rengeteg kisebb-nagyobb szobor. Agyagban és gipszben fejek, óriás, egészalakos figurák valóságos erdeje veszi körül az embert. *Egy se Pátzay szobra.* Fent, a galérián kiterjesztett szárnyú, kítőmött sasmadar porosodik. Mind elődje gyűjtőszendélyének, vagy a takarítástól való irtózásának emléke.

— Az én ideálom az üres, tiszta, világos műterem, melyben csak az a szobor áll, amin éppen dolgozom. Kőbányai-úti műtermemet szétlőtték. Huszonnégy évi munkám minden eredménye ott puszult el. Szobrok, rajzok, vázlatok tömege semmisült meg. Ma, úgyszólván semmim sincsen. Újra előlről kezdek az életet. Elpusztult egész könyvtáram. Válogatott nagyszerű könyvek, melyek úgy a szívemhez nőttek, hogy sokszor ezek elvesztését érzem a legnagyobb csapásnak. Voltak könyveim, miket még diákoromban vettem meg... Sohasem fogom pótolni tudni őket. Persze, elpusztult az egész felszerelésem is. De beszélünk inkább a lovasszoborról...

— A lovasszobor a legkomplikáltabb feladat, melyet szobrász vállalhat — folytatja Pátzay Pál. A ló-alak vékony lábakon álló hatalmas, hordós test s mozgásban mégis csupa könnyedség. Izzató ritmus- és egyensúlyproblémák megoldását jelenti a lovasszobor. Külön feladat a lóval *együtt mozgó* emberi test megoldása. A lovasszobor két együtthangzó szólam bonyolult formaszövevénye.

— Falusi gyerek voltam — meséli Pátzay Pál. Annyi élményem van a lóról, hogy soha életemben egyetlen rajzvázlatot se készítettem lovakról. Főlölesleges volt. Úgy érzem, kívülről tudom az egészet...

A nyiregyházi kozák-emlékmű Pátzay Pál második monumentális lovasszobra. Az első a fehérvári lovasszobor. Ez is emlékmű szobor.

— Igen, a fehérvári lovas is emlékmű. Ennek magyarázata tulajdonképpen a *szobor fogalmában* rejlik — folytatja Pátzay Pál. — A szobor: *bábvány.* Ma is az. Valamilyen kultuszjelképe. Az emlékmű-szobrászat ősi funkciót teljesít, tehát nem egyszerű dekoratív feladat. Hogy az emlékmű-szobrászat mégis silány művek seregét hozza létre, azt is éppen ez a körülmény magyarázza meg. Hogy az emlékművek rendszerint rosszak, az elsősorban a társadalom hibája. A mi társadalmunknak nem voltak kifejezesebb bálvány-tartalmai, tehát nem lehettek igazi emlékmű-szobrai sem.

— A lovasalakban mindig van valami természetes pátosz, valami közvetlen, magától értetődő pátosz — beszél tovább Pátzay mester. — Ez a pátosz a szobrászat lényege. A szobrászat ebben a lényegéhez tartozó ünnepélyességben különbözik a festészettől. Képet lehet improvizálni. Szobrot csak tervezve lehet megalkotni.

Megkérdezzük a mestert, hogy most milyen munkán dolgozik.

— Legtöbb időmet a művészek szociális ügyeinek intézése foglalja le — feleli. — Mint a Művészeti Tanács és a Közművelődési Tanács tagjának, ez is fontos feladataim közé tartozik. A művészipedagógia szellemének megreformálása érdekemben nagy és mélyreható munkát kell elvégezni. *A művészet nem tantárgy, hanem nevelő élmény kell, hogy legyen.*

— Egyébként Puskinnak, az »Anyegin« költőjének szob-

rán dolgozom most, — fejezi be a beszélgetést Pátzay Pál.

— A Szovjet Magyar Művelődési Társaság előcsarnokában fogják felállítani a szobrot. A palotának, melyet *Ybl Miklós* épített, az előcsarnokában *két szobrot* állít fel a Társaság. Az egyik az én Puskin-szobrom lesz. A másik *Mecsnikovnak*, a nagy orosz tudósnak szobra, melyet *Ferenczy Béni* szobrászművész mintáz.

— A Puskin-szobor is emlékmű. Most régi Puskin-arcképeket nézegetek. Van egy érdekes Puskin-önarcképem. Maga a költő rajzolta. Ha művészileg nem is remekmű, mégis *hiteles vallomás*: ilyennek látta önmagát a költő...

(sz. p.)

Jobboldali kép: Pátzay Pál (Alexander foto)

A „Fényszóró” levelesládája

Ebben a rovatban a lapunk szerkesztőségéhez intézett s a nagyközönség érdeklődésére is számottartó leveleket közöljük, a levelekre adott válasszal együtt. Minden jogos panasznak, minden érdekes hozzászólásnak helyet adunk ebben a rovatban. A lapunkra vonatkozó komoly kritikákat és figyelemre méltó megjegyzéseket is itt közöljük.

Tisztelt Szerkesztő Ur!

Augusztus 2-án megjelent számukban egy cikk »Tehetségkutató verseny« cím alatt, a Magyar Nők Demokratikus Szövetségének VII. ker. csoportjáról. Az alábbiakban reflektálunk rá, kérjük szíveskedjék közölni:

Nem igaz az, hogy mi egy rendszeres tehetségkutató intézményt akarunk felállítani, ellenben rendezünk egy előadást, ahol minden tehetséges műkedvelő résztvehet.

Nem igaz az, hogy mi színházak részére szándékozunk szereplőket közvetíteni, mivel ez hatáskörünkhöz nem is tartozik s erre jogunk sincs, tehát így nem is ígértük.

Nem igaz az, hogy bárkinek átadunk volna jegyeket, kötelezve arra, hogy azt adja el, mivel még a jegy ki sincs nyomva, de még el sem döntöttük, hol fogjuk előadásunkat megtartani. Ellenben kértük és kérjük ezután is minden műkedvelőtől, aki nálunk ezen az előadáson fellép, hogy kellő propagandát fejtsen ki az előadás sikerének érdekében és segítsen nekünk a jegyeladásban.

Felkértük tehát Hont Ferenc rendezőt, mint színházszakértőt és Pásztor Bélát, mint filmszakértőt, hogy előadásunkat nézzék végig s ha olyan tehetséget látnak műkedvelőink között, akik érdemesek tehetségüknel fogva, hogy foglalkozzanak velük, azokat ne hagyják elkallódní.

De igaz az, hogy irodánkban tényleg söpörgettünk, én is, a szövetség kerületi ügyvezető elnöke a tisztviselőnőkkel s ha a cikk írója ezt neveltségnek is látja, mi azért továbbra is fogunk söpörgetni, de a saját házunk előtt, nem úgy, mint ő.

Budapest, 1945. augusztus 9.

Tisztelettel

Kis Károlyné

Magyar Nők

Demokratikus Szövetsége

VII. ker. csoport ügyv. elnöke

Szívesen adunk helyet helyreigazító levelüknek. Ha tévedtünk, mindenkor hajlandók vagyunk beismerni. Kivált, ha olyan, minden támogatást megérdemlő szervezet jóhíreről van szó, mint a »Magyar Nők Demokratikus Szövetsége«. De mentségünkre szolgáljon, hogy Önök nagyrésztben maguk okai a félreértésnek. Vállalkozásukat beharangozó hirdetésük ugyanis így hangzott:

— Tehetségkutató-versenyt rendez a Magyar Nők Demokratikus Szövetségének VII. kerületi csoportja. Aki színész akarnak lenni, bővebb felvilágosítás céljából jelentkezzen Király-utca 82. szám alatt, délután 4 és 6 óra között.

»Aki színész akarnak lenni, jelentkezzen!« — úgy hangzik ez, mint egyszeri

műkedvelőelőadásra való toborzás!

Minden tisztelet mellett, amit a MNDSz komoly, jelentős, eredményes társadalmi és kulturális munkájával szemben érzünk, azt is érezzük, hogy sokféle komoly feladata mellett nem lehet a MNDSz-nek feladata azok összetoborzása, akik színésznők akarnak lenni. Akik színésznők akarnak lenni, azok iratkozzanak be a Színiakadémiára vagy jelentkezzenek a színészek szervezetének hivatásos és hivatott szakmai testülete előtt, vizsgázzanak le és ha megfelelnek, legyenek színésznők!...

Ami pedig a söpörgetést illeti, mi is azon a véleményen vagyunk, hogy mindenki söpörgezen a saját portája előtt. Éppen ezért írtuk meg a kis cikket a MNDSz színésztoborzó akciójáról...

Ottlik György, a Pester Lloyd egykori főszerkesztője, a sajtóelvényre való hivatkozással kérte alábbi levele közlését, a »Fényszóró« második számában megjelent »A jó marha« című, Móricz Zsigmond levelével foglalkozó cikkünkkel kapcsolatban.

Nem igaz, hogy »felszólítottam« volna Móricz Zsigmondot, »dobja el a nevét« és »idegen névvel írjon tovább«; ellenben igaz, hogy — a Pester Lloydnak, elődeim, Falk Miksa, Singer Zsigmond és Vészi József által leszögezett és követett elvi álláspontjához híven s ahhoz ragaszkodva — felkértem Móricz Zsigmondot, járuljon hozzá ahhoz, hogy a Pester Lloydnál megjelenő novellái, tárcái felett a keresztnéve — Zsigmond — ne magyar formájában, hanem fordításban »Siegmond« szerepelhessen.

Nem igaz tehát, hogy Móricz Zsigmondot álnéven való írásra szólítottam volna fel, igaz ellenben, hogy súlyt helyezve tárcáinak nevével fémjelzetten való megjelenésére, azokon a neve mint Siegmund Móricz szerepeljen, s ez az, amit Móricz »álnéven« való írásnak nevezett, mint az a lap által facsimilében is közölt leveléből »minden olvasó« számára »tiszta« és világosan kiderül.

Nem igaz az, hogy a »Pester Lloyd német szellemi vezetés alatt állott«, igaz ellenben, hogy a Pester Lloyd mindaddig, amíg 1944 március 20-án megváltam a főszerkesztői tisztitől, az én szellemi vezetésem, tehát tiszta magyar vezetés alatt állott s kizárólag

magyar nemzeti érdekeket szolgált, mint a külügyminisztérium idegennyelvű félhivatalos lapja.

Nem igaz, mintha azt óhajtottam volna, hogy Móricz Zsigmond »tagadja meg a nevét és irodalmi hitvallását«. Igaz ellenben, hogy Móricz Zsigmond már előbb is, évek óta állandóan teljesen szabadon írta a Pester Lloydba azt, amit akart, — mint rajta kívül igen sok neves magyar író, aki akkor-tájt már alig talált magyarnyelvű lapot, amelyben írásai megjelenhettek volna, így pl. Török Sándor, Sásdi Sándor, Gelléri Andor Endre, stb. — és ha nem ragadja el a halál, írhatott volna továbbra is, mindaddig, amíg személyemben magyar szellemi vezetés alatt állott a Pester Lloyd.

Tisztelettel:
Ottlik György

A »Fényszóró« említett cikkében Móricz Zsigmond levelét fényképmásolatban is bemutattuk. A levél apró adat egy nagy író életrajzához, vagy legalább is egy írói érzékenység megítéléséhez — tehát, véleményünk szerint — érdemes arra, hogy a nagy nyilvánosság is megismerje. A levélben Móricz Zsigmond maga mondja azt, hogy »nehéz nekem arra vállalkozni, hogy álnév alatt írjak a Pester Lloydba«. Ezt a súlyos mondatot a »Fényszóró« csak reprodukálta, de maga Móricz Zsigmond fogalmazta meg és írta le. Lehet, hogy Móricz Zsigmond, rendkívüli érzékenységgel, már azt is »álnév alatt« való írásnak tartotta, ha Zsigmond helyett Siegmundot ír neve mellé. A »Fényszóró« nem ismerte a felszólítást, a levelet, amire Móricz Zsigmond válaszolt: Móricz válaszából következtethetett csak a Pester Lloyd szerkesztőjének levelére. Móricz levelének hangja kemény és határozott. Ottlik György magyarázata most fényt derít a levél elözményeinek részleteire. Nem álnévről, hanem Móricz Zsigmond nevének lefordításáról volt csupán szó... Annál érdekesebb, hogy a nagy író mégis olyan keményen, olyan érzékenyen utasította vissza az ajánlatot.

Igen tisztelt Szerkesztőség!

A »Fényszóró« 3-ik számának bevezető levelében megdöbbenve és röstelkedve olvasom, hogy Balázs Béla önmagát »nagy« literátornak szerkeszti ki. Attól tartok, hogy nem várhatok el minden olvasótól annyi jóakaratot, hogy ilyen ostoba izléstelenséget ne tételjezen fel rólam. Ezért szabadjon ezúton közölnöm, hogy nyomdahibáról van szó: nem »nagy«, hanem magyar literátorról szolt a kézirat.

Tisztelettel
ama levél szerzője.

Sherlock Holmes

Utolsó Kalandja

DARVAS SZILÁRD NOVELLÁJA

I.

Sherlock Holmes akkor már erősen közeledett a hatvan felé, de még mindig töretlen agyafurtsággal dolgozott a bonyolult bűnügyek kibogozásán. Szimata, tapintata és egyéb megénekelt jótulajdonságai továbbra is mintául szolgáltak a legifjabb detektív-nemzedéknek s a londoni bankárok álmának zavartalansága hosszú időkre biztosítottak látszott. Neve már-már egyet jelentett a jobbiztonsággal s bár Londonban érthetetlenül egyre több gyilkosság fordult elő, az emberek azzal a megnyugtató érzéssel térhettek napirendre a szeszácós bűnügyek felett, hogy a tettesek minden egyes esetben elnyerik méltó büntetésüket.

Az apróbb mellékkörülmények sohasem érdekelték Holmest, számára a bűnügy a letartóztatás pillanatában végetért, nem is volt túlzottan jó véleménnyel a rendőrség módszereiről s mindig rosszalólag csóválta fejét, ha tudomására jutott, hogy egy-egy makacsabb bűnöző elpatkolt a keresztkérdések súlya alatt. Humánus és a légynek sem ártó ember volt Sherlock Holmes, az alvilág elsőszámú közellensége, temérdek lopott pénzt juttatott vissza jogos tulajdonosukhoz s azok nem bizonyultak szűkmarkúnak sem vele, sem a társadalommal szemben. Londonban gombamódra szaporodtak a nagylelkű mecénások által pénzelt árvaházak és javítóintézetek, biztosítván a legifjabb betörőnemzedék korszerű nevelését és megfelelő utánpótlását. Több generáció nőtt fel és bukott le Holmes tevékenysége következtében, ezt a folyamatot nevezte ő tréfásan circulus vitiosusnak.

II.

Ez a mostani kaland is ki van dolgozva legapróbb részletéig, kizárt dolog, hogy műhiba történjék. Előírászerű szél borzolja a Cambridge-Street fált, valahol megszűn egy külön e célra rendszeresített bagoly huhog s az utcai fvlámpa hagyományos bágyadtsággal világítja meg a fel-alá járkáló mesterdetektív körvonalait. A szembenlevő ház ablakában kialvó fény jelzi, hogy a banditák megbeszélése végetért s immár percekben belül megjelenhetnek az utcán. Holmes nagyot ásít, az ezerszer ismétlődő képre gondol, amint gyors és határozott mozdulattal szájához emeli a sipot, az utca tele lesz rendőrökkel, vaktában leadott pisztolylövések zaja veri fel az éjszaka csendjét s a rövid, de heves dulakodás végére pontot tesznek a csuklóra csatolt karperecek. Az élet rettenetes egyformaságára gondol Holmes, álmosító unalmat érez, aztán kétszer megfordul tengelye

Háziasszonyom!

Használja háztartásában ismét a régi, bevált la minőségű

SIDOL

FÉMTISZTÍTÓT

Még ma adja át 1/2 l, 7 dl, 1 l. üres üvegét kereskedőjének azzal, hogy megtöltve és

"békebelt minőség"

feliratú külsőcímkével ellátva kapja vissza

körül és szelíden elnyúlik az utca kövezetén.

Valaki hátulról fejbeverte.

III.

Két méter széles, két méter hosszú a cella, köröskörül csupasz falak s az ablakon rács. Holmes sajgó fejét tapogatva ül a priccsen, kezéhez alvadt vér tapad, ezúttal a sajátja s ez határozottan kellemetlenebb, mint a másoké. Már éber és kombinál, a veszélynél sokkal erősebb saját halhatatlanságába vetett hite. Hivatásához hozzátartoznak az efféle furcsa helyzetek, kimászott gyakran különb csávákól is, tudja, hogy egy a fő: a mindenkori lélekjelenlét. Tagadni a végtelenségig, ez most a fontos és célravezető.

Harris Harrison... e névre szólnak összes papírjai. Harris Harrison kereskedő és tőzsdebizományos, ötvenhárom éves londoni lakos, lakik Nelson-Street 23 alatt. Harris Harrison, aki most hunyorgató, rövidlátó szemmel és penészszerű szakállal a tükörből rámered, az ő második énjé. Hogy is szokták mondani... Holmes a maszkok mestere.

Egy pillanatra el is mosolyodik, aztán fűlelni kezd, mert lépteket hall. Pár pillanat múlva tagbaszakadt férfi jön a szobába, zsebreavágott keze láthatatlanul is pisztolyt szorongat. Szabadon hagyja az ajtóhoz vezető utat s összehúzott szemével kurtán int feléje:

— Na, gyérünk, fiam!

Sherlock Holmes magabiztos léptekkel indul el, nyomában a banditával.

IV.

Hárman ülnek az asztal körül, mozdulatlan és furcsa emberek. A középső világos és átható tekintetű, kezében tühegyesre faragott piros ceruzát forgat. A jobboldali kiugrott papnak látszik, arca tele ijeszítő sebhelyekkel. A harmadik alacsony, köpcös emberke, egyik szemét fekete kötés takarja el, a másikban temérdek szomorúság tükröződik.

Holmes megáll az asztal előtt, mögötte félkörben öt-hat bandita sorakozik. A középben ülő férfi hirtelen rábök a kezében tartott ceruzával.

— Neve?

— Harris Harrison.

— Foglalkozása?

— Kereskedő.

Nem folytathatja, mert hirtelen olyan pofont kap jobbról, hogy elesne, ha balról hasonlóképpen meg nem támogatnák. Levegő után kapkod, elsötétül előtte minden.

Negyven év óta dolgozik, de ez még nem fordult elő. Volt éheztetés, gúzsbakötés, pokolgép, melyet félpéccel robbanás előtt tettek ártalmatlanná, egyszer torkáig ért már a cellájába zúdított víz, nem álmodott ő kesztyűs kezeiről, de ez a pofon...

Csattan a durva kéz ott fent, ahol az ember vélt méltóságát őrzi, hirtelen meg-ingog és eldől a világ. És csodálatos, lassan újra kitisztul minden, a világ helyére billen s megriadt véres szemével mozdulatlan tekintetek néznek farkasszemet. És halkán, szenttelenül hangzik újra a kérdés:

— Neve?

— Harris Harrison.

— Foglalkozása?

— Kereskedő.

És most záporoznak a apofonok. Piros, kék karikák táncolnak szeme előtt, már csak megsűrve és kilométerekről hallja a kérdést.

— Neve?

És kilométerekről hangzik a válasz.

— Harris... Harrison...

Erre úgy hasbarúgják, hogy elájul.

V.

Félóra múlva újra bírái előtt áll, de már nyoma sincs benne a régi gögnek. Szelíd és alázatos, mint egy megvert kutya s ez érthető, hiszen valóban megverték és ebben az állapotban elmosódnak a társadalmi különbségek ember és kutya között. Még fel sem hangzik a kérdés s már hibátlanul hangzik a felelet:

— Sherlock Holmes.

— Foglalkozása?

— Titkosrendőr.

Gyorsan, szolgálatkészén vall, csupa igyekvés, csupa jóindulat, úgy köpi a feleleteket, mint az eminens diák. Szünet nélkül pattog a kérdés.

— Maga csinálta a Down-Street-i ügyet?

— Igen.

— Maga dolgozott a Balfour-Square-en?

— Igen.

— A Piccadillyn?

— Igen, igen, igen...

A köpcös emberke megjegyzi:

— Akkor verték hülyére Sebhelyes Jimmyt.

Holmes elérkezettnek látja az időt, hogy megvilágítsa saját szerepét. Hosszú és körülmenyes magyarázatba kezd, utal arra, hogy mindössze kötelességét teljesítette s hogy mennyire sajnálta áldozatait. De már az esis mondatoknál leintik.

— Kuss! Maga nyomozott Oxfordban is. A Smithék ügyében...

Holmes boldogan jön rá, hogy ez nem igaz. Az oxfordi siker Walker személyéhez fűződik. Annak idején érzett is egy kis kollegiális irigységet s most felháborítónak találja, hogy Walker diadalának is ő igya meg a levét. Ezt meg is akarja mondani, de tekintete hirtelen az egyik bandita kezére esik. Nagy, szőrös mancs s a készülő pofon előjeleként kissé megemelkedik. Holmes nagyot nyel.

— Igen — mondja. — Én nyomoztam Oxfordban.

Ez azonban csak egyszer-kétszer fordul elő, példás rendszerezésben elevenednek fel negyven év elfelejtettnek hitt bűnügyei, mindent feljegyzett, mindent számonkér valaki. Ilyen street, olyan street, Thames-Square, Sánta Jack, Thames-Avenue... parkok és utcák keverednek lebukott alvilági nagyságok neveivel. Holmes vall fáradtan és rendületlenül, buzgógn és igyekezve, egyre lankadó reménnyel.

Estig hatezeröt százhuszonhét gyilkosságot ismert be.

Meg se lepődött, mikor agyonlőtték.

Jól ápolt arc

több önbizalmat ad, különösen fontos ez a mai dolgozó nőknél. Egyéni arc-ápolással és különleges készítményeivel

erre van tekintettel

VERMESNÉ

ROHÁCS ILONA

KÖZMETIKÁJA

VII., ERZSÉBET-KÖRÚT 56. I.

JÖN A „JUBILEUM”!

Az orosz filmek egyre sűrűbben bizonyítják be azt az általunk már ismert, de gyakorlatban eddig ritkán kipróbált igazságot, hogy a nagy írók művei a film számára beláthatatlan lehetőségeket rejtnek. Az igazi író és a jó rendező szerencsés találkozása azonban nemcsak a film, de az irodalom szempontjából is nyereség, hiszen a könyvlapokról megelevenedett figurák újabb híveket toboroznak a megfilmesített mű számára. S mert az igazi alkotó sohasem tudja kivonni magát korának szociális és emberi problémáiból, legelsősorban a való élet gazdagodik, ha egy-egy nagy író műve megjelenik a vásznon s a jó filmek szuggesztívásával tanít meg bennünket a nagy emberi igazságokra.

A budapesti közönség, amely idáig csak színpadon láthatta Csehov jellegzetes figuráit, rövidesen megismerkedik a »Jubileum« című szovjetorosz filmmel, amely a nagy szatírikus egyik tréfájából készült. Grigorij Levkovej, a kitűnő rendező maradéktalanul rögzítette a keserű, csehovi humort, amely ezúttal a cári Oroszország egyik bankigazgatójának és bankjának háziünnepét mutatja be a fonákságok görbetükrében. Sok csalódás, zűrzavar, különös bonyodalmak közepette bontakozik ki egy osztály társadalmi rajza s az orosz művészek a tőlük megszokott fölényes jókedvvel komédiázzák végig a filmet. V. Sztanyicin, Sz. Androvszkaja, V. Toporkov és A. Zujova játsszák a főszerepeket s biztosra vesszük, hogy a »Jubileum« sokáig a Forum-mozi műsorán marad.

Képek az új Csehov-filmből

Egy frakk története

TIZENÖT ÍRÓ ÉS ÖTVENÖT SZÍNÉSZ FILMJE

Újszerű filmet készített Amerikában a Fox-filmvállalat: szövegét tizenöt szerző írta, köztük *Molnár Ferenc, Fodor László, Vadnai László és Görög László*. Kérdés, hogy tizenötször jobb lesz-e a film, mintha egy szerző írta volna? És ha ezren írják? Kétkednünk kell abban, hogy a szerzők száma egyenes arányban áll a film értékével. (Meg leszünk elégedve, ha az »Egy frakk története« című film olyan jó lesz, mintha egy kitűnő szerző írta volna a forgatókönyvet...

A film egy frakk történetét mutatja be attól a pillanattól kezdve, amikor a szabótól hazaviszik a világhírű színésznek. A Marshall című *Molnár*-egyelvonásossal kezdődik a film és *Vadnai László*nak egy négertárgyú költői játékával végződik.

Ötvenöt híres amerikai színész játsza a film főszerepeit. A szakértők a következő sorrendet állapították meg a színészek játékának értékelésében: *Charles Laughton, Ginger Rogers, Thomas Mitchell és Charles Boyer*. A filmben játszik még: *Rita Hayworth, Henry Fonda, Edward G. Robinson, Paul Robeson, Ethel Waters*.

Külön kell szólni *Julien Duvivier*-ről, a rendezőről. A »Táncrend«, a »Hulló csillagok«, a »Mire megvirrad« és oly sok francia filmremek kitűnő rendezőjét meghívták Amerikába. Dar-

Ethel Waters az »Egy frakk története«-ben

ryl *F. Zanuck*, a Fox igazgatója közölte *Duvivier*-vel, hogy bármilyen összeg rendelkezésére áll: csinálja meg az »amerikai Táncrend«-et. *Duvivier* a világ legjobb scenáriumíróival megíratta a »Tales of Manhattan« forgatókönyvét. A film eredeti címe: »Manhattani mesék«. Öt részből áll és a »meséket« keret fogja össze. *Duvivier* szabadon válogathatott a legjobb sztárok között. Meg is tette — így lett az »Egy frakk története« a világ egyik legköltségesebb filmje.

Az amerikai kritika szerint a film megérte a fáradságot és a költséget: egészen nagyszabású produkció lett belőle. *Duvivier*-nek is bőven kijutott az elismerésből. Az amerikai filmsajtó elégedetten állapította meg a nagy francia rendezőről, hogy kezd »hozzáidomulni Amerikához«. Európai mértékkel ez a dicséret csak akkor jelentős, ha *Duvivier*-nek valóban sikerült jobbat alkotnia a »Táncrend«-nél, vagy a »Hulló csillagok«-nál.

Baloldali kép: *Charles Boyer, Rita Hayworth és Thomas Mitchell*

A keret és az üveg

Megnéztem az egykori Ernst-Múzeum most megnyílt kiállítását. A képek közt igazán sok szép, értékes darab akad. Jól esett legalább festményeken látni a Balaton-tól s a többi magyar tájat. Az egyik képen messziről egy cédula öltött szemembe. Olyan, mint amilyeneken azt szokták kiírni a kiállításokon, hogy »eladva«, vagy »megvette a polgármester«.

Ez a cédula azonban nem ilyen öröndetes hírt közöl a nagyközönséggel. Egy szerűen csak arra figyelmeztet, hogy a keret ára nem foglaltatik benne a kép katalógusban feltüntetett árában. Megnéztem a keretet. A keretből egyszerre fontos tényező lett. A kiállításokon a kereteket nem nagyon szokta külön megnézni az ember. Ez után a figyelmeztetés után önkénytelenül minden keretet is megnéztem, s ellenőriztem, hogy az ára »benne van-e« a kép árában, vagy külön kell megalkudni a keret dolgában az eladóval. A keret, úgy éreztem, olyan megtiszteltetésben részesült ezen a kiállításon, mint eddig még soha.

A kiállítás másik »hőse« az üveg. A képeken lévő, a képeket védő üveg, amit mindig személytelennek éreztem, nem is láttam meg, ha nem túlságosan tükrözte a saját ábrázomat, mikor megálltam a kép előtt. Most az üveg is önálló, előkelő szereplője a kiállításnak. A katalógusban ki is nyomatták pár képnél, hogy az üveg ára nincs benne a katalógusi árban, vagy egyszerűen azt, hogy a keret és az üveg »nem e l a d ó«.

Szomorú kiállítási élmény volt ez. Lehetséges, hogy a képet négy meg tudná venni az ember. De az üveget, illetve az Üveget, meg a keretet, azt már nem. Ahhoz esetleg valami konzorciumot kereskedelmi vállalatot kellene összehozni, mely külön tárgyalásokat folytatna az egykori Ernst-Múzeum helyiségében tevéket kedő új vállalattal, mely (talán nem is csak öltöztetésből) nevezi magát Művészeti és Kereskedelmi Vállalatnak.

Egy szemüveges polgár

Miért nem „szólhat bele” mindenbe a közönség?

A felszabadulás után nagy élmény volt színházba menni. A felújított »Tartuffe«-t láttam először a Nemzeti Kamaraszínházban ahol az a kellemes meglepetés ért, hogy a közönség valóban »beleszóhatott« — ha nem is a darabba előadás közben, hanem a színigazgató és a színészek munkájában, közvetlenül az előadás után. Major Tamás kezdeményezésére a közönség a darab végén »megbeszélte« az együttessel a darabválasztást a játékot, még a díszleteket is. Az ötlet tetszett a közönségnek és sokan azt hittük, színigazgatóink rendszeresítik ezt a bevált intézményt. A »Fényszóró« rovata juttatta eszembe ezt a feledésbe merült szokást és most felvetem a kérdést: nem lehetne-e folytatni ott ahol a Nemzeti Kamaraszínház abbahagyta? Afféle színművészeti szemináriumok voltak ezek a darab utáni megbeszélések és a közönség sokat tanulhatott belőlük. Akit nem érdekel az ügy, nyugodtan hazamehet előadás után, de akiknek van még egy negyedóra ráérő idejük, miért ne szűrhetnék le helyben a darab és az előadás tanulságait — feltéve, hogy a színigazgatók és a színészek is így akarják?

L. B.

egyetemi hallgató

Végigmegy a budapesti utcákon és mindenfelé jól öltözött nőket látsz. Ötletes, jól szabott ruhákban pompáznak, remekül áll rajtuk a tavalyról átszabott vászonruha vagy kartonból készült „modell“-ük, az ember ámul és csodálkozik, a semmiből divatot kreáltak. A pesti nő mindig értett a divathoz, mindig híres volt arról, hogy jól öltözködik, de amit erre a nyárra produkált a ruhafronton, százzszorosan dicséretére válik. Mert, — valljuk be, — a semmiből csinált divatot, anélkül, hogy megfizethetetlen modellekbe burkolódzna és hogy barnára lesült lábain pókhálófinomságot, árban csillagászati magaslatot elérő selyemharisnya feszülne. Jelentjük, hogy igenis elegánsak és divatosak a pesti nők, sőt igen divatosak. Hogyan csinálják, ez az ő titkuk. Mert most nincs százhús munkással dolgozó belvárosi szalón, amely Párisból hozza a modelleket, nincs divatrevü — manneken, izléstelenül agyonreklámozott méltóságos asszony előlről-hátulról fotografálva, telefon-színész nő Suzy kalapban a színházi lapban, nincs tiszta selyem, nincs velursifon, muszlin, délutáni divatrevü-s-táncos tea — és csodák csodája: divat mégis van. Minden csodálatunk a ma dolgozó munkásé, aki semmiből csinált vasúti vagónt, villamost, vasutat, de ne essék sérelem, ha a pesti nőt is csodáljuk, aki a semmiből is jól öltözött, a strandruhájától a délutáni kartonruhájáig. Most kiderült, hogy nem a szalón, az agyonreklámozott divatújságíró, nem Páris, hanem a pesti nő csinálja Pesten a divatot és most derült ki: jól csinálja. Szeretnénk tudni, hogyan?

A pesti nők segítségére sietett a jó, szép és olcsó öltözködésben a Budapesti Nőiszabók Beszerző, Értékesítő és Termelőszövetkezete az elmúlt vasárnap megrendezett első nagyszerű bemutatójával. Szóval mégis csak van divatbemutató, de mennyire különbözik ez a régiektől, ahol egy-egy ruhacsodát, eredeti modellt csillagászati áron lehetett csak megszerezni. Ma a dolgozó nőknek lehetővé teszik és megkönnyítik, hogy jól, izléseken és praktisan öltözzenek. Ezt a célt szolgálja a Budapesti Nőiszabók Szövetkezete, megalakulásával. A Szövetkezet tagjai 99 százalékban kis szalónok, amelyek mind munkához látnak, hogy megindulhasson újból a híres pesti divatipar és régi híret, fényét visszaszerezze. Egyelőre csak kollektív megrendeléseket fogad el a Szövetkezet, van is már sok ruharendelése a kormánytól, üzemi bizottságoktól és — hogy a vidéki nők se szenvedjenek hátrányt — vidéki szövetkezektől. Később, ha teljes erővel megindul a munka és nagybani rendelőit el tudja

látni a Szövetkezet, sor kerül az egyéni rendelésekre, sőt az exportra is.

Kezdjük a beszámolót a legfontosabb darabnál: a munkaruhánál. Többek között volt egy szürke műselyem és egy fehér vászon munkaruha övvel, nagy zsebekkel, ezek különösen nagy sikert arattak. Természetesen mindegyik munkaruha mosható. Nagyon sok köpenyt mutattak szürke, barna és fekete színben, szabottat és egyeneset. Volt egy nagyon szép angol kosztüm és egy praktikus sportkosztüm is. A nem szigorúan vett dolgozóruhák közül — ezekben munka után nyugodtan elmehet bárhová a dolgozó nő, ha nincs ideje átöltözni — a nyáriak mintás műselyemből, az ősziék ugyancsak mintás flanelből készültek. Fazónjuk angolos, kis zsebekkel. Nagyon édesek és fiatalosak a kantáros flanelszoknyák, alattuk csinos mintás bluzokkal. A ruhákhoz izléses, vállra akasztható táskákat is mutattak.

A délutáni ruhák mintás és sima selyemből készültek, franciás szabással. Különösen szép és eredeti volt közöttük egy citromsárgaszínű ruha, haragos szoknya-

val, kézi virágfestéssel. A női ruhákon kívül lányka ruhákat is mutattak, szintén nagyon izlésesek, ötletesek voltak.

Mindent egybevéve tehát, a bemutató megjelölte az utat, amelyen a divatipar megindulhat a mostani időknek megfelelő új szellemben, új sikerek felé.

De kérdezzünk csak meg egy érdekeltet, egy „nagyszalón“ tulajdonost is, mi a véleménye az új vállalkozásról és célkitűzéseiről. Felkerestük Berkovits Andort, az egyik legrégebb, legpatinásabb szalón tulajdonosát, aki ezeket mondotta:

— A nagyszalónok éveken át divatbemutatókon tájékoztatták a közép- és kishalálónokat a saját és a párisi új kreációkról. A nagyszalón csak örömmel üdvözli ezt az akciót, mert ez a vállalkozás ugyanazt a célt szolgálja: megteremteni egy exportképes pesti divatot. Ez a vállalkozás azt akarja, hogy a dolgozó nő jól öltözzék. Ez nem zavarja semmiben a nagyszalónt, mert ez is megtalálja a módját, hogy az eljövendő exportban elhelyezkedhessen, addig pedig számít arra a vevőre, aki egyénien akar öltözködni. Természetes, hogy a szalón is alkalmazkodik az új viszonyokhoz és nem azzal a haszonkulccsal dolgozik, mint azelőtt, mert a nagyszalón sem akar mást, mint szerény viszonyok között megélni és dolgozni addig, amíg arra is lehet gondolnia, hogy túl a dolgozó nő divatján, különösebbet, szebbet kell produkálnia, éppen az export érdekében.

Kardos Lily

BESZÉLGETÉS NAGY ISTVÁNNAL

a Romániai Magyar Írók Szövetségének
elnökével

A Romániai Magyar Írók Szövetsége Nagy Istvánt, a munkásból lett szocialista író választotta elnökéül.

Az »Oltványok unokái« és a »Szomszéd-ság nevében« szerzője lassan megfontolva válaszol kérdéseinkre, de szavai tiszták, félre nem érthetők.

— Mi az író feladata most, amikor a nép elindult a demokratikus fejlődés útján?

— Az íróknak ezekben a sorsdöntő időkben nem szabad elszakadnia a néptől, egy lépést sem tehet meg nélküle előre. Részli kell venni vele együtt az újjáépítő, teremtő munkában. Emberi sorsok ábrázolásán keresztül értelmi és érzelmi kapcsolatokat magyarázásával, a jövő fejlődésének érzékelítésével az író újjáépítő munkássá válik.

— Az elmúlt harcokban mintha elfáradt volna az író...

— Az író nem fáradt el, nem fáradhatott el, hiszen életeleme a harc. Hogy most nyomtatásban nem jelennek meg munkái, nem jelenti azt, hogy hivatását nem teljesíti. Miatt Erdélyben a Romániai Írók Szövetségének kezdeményezésére a könyvnapok alatt elmentünk a gyárak, az üzemek dolgozóihoz, előadásokat tartottunk az újjáépítésről, ismertettük azokat a demokratikus szellemű könyveket, amelyek a haladást szolgálják és bizalmat, erőt, hitet öntöttek a munkásokba. Az író előadásaival, rögtönzött beszédeivel irodalmi szerepet tölt be.

— Az új világ irodalmának termését és aratását épp úgy elő kell készíteni, mint ahogy azokat a földeket is meg kell munkálni szerszám és igavonó nélkül, melyeket a földreform juttatott a parasztságnak. Kitartás és türelem kell az irodalmi eredményekhez is.

— A »munkásíró« elnevezés helyességéről érdeklődünk. Megállja-e helyét ez a fogalom most is, mikor a »munkásíró« íróasztalhoz juthat s tehetségét a közösség javára pallérozhatja.

Nagy István, aki maga is »munkásíró« volt, mosolyogva válaszol:

— Ma mindenkit munkásírónak nevezhetünk, aki írni tud azokról és azoknak, akik az új világ felépítésén dolgoznak...

Kőbányai György

Nagy István

SZÉP ÚR HÉT-KÖZNA PJA

GERGELY SÁNDOR KISREGÉNYE

(3)

Rongyos tíz-tizenöt százaléért igazán nem érdemes. Amikor annyi pénzt kockáztatnak! Amikor az általam üzlet lefoglalja minden idejüket és emiatt eddigi üzletfeleik egy részét át kell engedni más vállalatoknak! S mindezt rongyos tíz-tizenötért? Nem! És most még ez a kétezer pengő, amit Szép úr annak a tanácsosnak adott! Hát ez rémes! Még ha meg is oszlik a pénz. Hatfel! Vagyis egy tárcára esik háromszázharminchárom pengő, harmincnégy fillér...

Nem? Nem annyi? Hanem fejenként négyszáz? Ez a Spitzer László megörült. Ő mondja, hogy: négyszáz! Meg is okolja, hogy miért! Hanyattdől a fotelben, jobblátát átveti bal-térdén, a szivar füstjét a mennyezet felé fújja, amikor magyaráz:

— Ötször négyszáz: kétezer! Az urak tudni illik nem hatan, hanem csak öten vannak az üzlethez. Én tudniillik kilépek!

Hiába próbálják a tárgyaló urak megingatni elhatározásában a makacs izraelitát! Ez csak mosolyog gúnyosan a Hitler-bajcsa alatt. Rajner úr már tréfás-komolyan megis rófta a bajszka miatt. Szentelenségnek tartotta ezt az árja-jélet zsidó felső ajkon, de Spitzer úr csak hunyorgatott, akárcsak most... Fel is kel, mélyen meghajlik és elmegy.

— Legalább magunk között vagyunk — mondja Rajner úr. — Zsidómentesen. Végre!

Lefizetik kápé az ezerhatszáz pengőt és megállapodnak abban, hogy az építkezésekhez a legsilányabb cement-fajtát használják majd és abból is kevesebbet kevernek a nagyobb-adagolású homokhoz. Az ácsmunkához is olcsóbb épületfát bocsát rendelkezésre az egyik társ... Minden vonalon be kell s be is lehet hozni az áreszállítást... Megállapodnak továbbá egy tízszázalékos munkabérsékkéntésben. Rajner úr meg azt jósolja, hogy nem sokáig kell már ilyen bérsékkéntésekkel bibelődni, mert a jövő a munkatáboroknak érik. És ez az Új-Európában kibontakozó egészségesebb fantasztikusan olcsó munkaerőt bocsát maholnap a munkáltatók rendelkezésére. Az urak bólintanak s ettől a siker-től Rajner úr szinte megrészegeedik.

— Ezt csakis Hitlernek köszönhetjük, uraim! — kiáltja — Az árja erő uraim csodákat művel!

Már állnak és búcsúzkodnak. Rajner úr utolsónak marad. Még kivesz egy Médea-szivart az asztalon álló dozból, leharapja a végét és kiköpi, aztán felemeli a karját és harsogva mondja: — Heil Hitler!

— Ugyan hagyja ezeket a marhaságot! — inti le Szép úr.

Már egyedül, mogorván töpreng íróasztala előtt. Miért lépett ki ilyen menekülésszerűen az üzletből Spitzer? Valami bajt szimatolhat! Ok nélkül ez nem engedi ki a markából a harmincezer pengős hasznót! Különösen, ha alig van vele valami nagyobb bajlódás. S milyen tüntetően csinálta! Nevetséges: néki az a háromszáz-pengős új kiadás semmi! Igazán semmi! Feltárcsázza Spitzer lakását. Spitzer nincsen otthon!

Leballag az uccára.

Sofförje széles lendülettel nyitja eléje az autót ajtaját. Megáll. Vissza akar fordulni. A Kedvest kéne feltelefonálni

és megmondani, ha még nem indult az étterembe, ne is menjen, keresse meg Spitzert és szedjen ki belőle annyit, amennyit lehet... Ah nem, jobb lesz, ha ezt személyesen beszél meg. Ebéd közben, nyugodtan!

Az autót zajtalanul siklik az Andrásy-út faburkolatán. Gyönyörű augusztus-végi nap! Szép úr nem látja a mélykék eget, a színes utcanépet, a két Dunát, a Lánchíd oroszlánjait s a királyi vár-hegy alá fűrt alagút ásitó száját, amelybe csak lépésben vándorog be a nagy forgalom miatt a gépkocsi... Semmit sem lát, semmit sem hall Szép úr, mert Spitzer úr bajlós, gúnyos mosolya kínozza. Vajjon meg tudja-e változtatni ezt a mosolyt a Kedves?... Verejték csap ki a homlokára. Órultság volt ez a reggeli smucigoskodás! Rongyos kétszáz pengő miatt! Hát persze, hogy keresni akar a Kedves! Az ilyen nő a jövőjére is gondol. Amikor már elkészül a fiatalágával, csak a betét-könyve adhat neki nyugodt egzisztenciát. Hát gyűjt szegény és takarékoskodik.

Nehézkesen száll le az autóról. A nyári nyitott étterem kökerítése előtt hosszú autósor. A kapuban egyenruhás portások. Az asztalok, fülkék nagy-része foglalt. A főúr már észrevette. Hajlongva invitálja. A Szép úrnak járó fülke a legjobb az egész helyiségben. Három oldalfala zölddel van befuttatva. A negyedik szabad oldala a királyi várba néz...

Jobbra-balra köszöntgeti ismerőseit. Sok itt a mágán, politikus, bankvezér, gyártulajdonos... Fülkéjébe ér. A szíverése szinte eláll. A fülke üres. A Kedves nem jött el. Duzzog talán! A főúrnak gyorsan feladja az első rendelést: hozzon majonézes halat.

Úgy, nem jött el a Kedves! Este... de nem... még délután... telefonálok neki. Vagy tán legjobb lesz, ha bojjal küldöm el a kétszáz pengőt... Igen, igen, jöhet a leves is... Mondjuk: egy ráklevest és utána tejen híz-lalt kappant... Igen, zöldbab, zöld-borsó, spárga s új krumpli hozzá... Szóval: majd a kávéházból felküldöm a Kedvesnek a pénzt. A legjobb volna személyesen felszaladni hozzá. De nem, ezt nem... Hiszen félhatkor Tatár-néval találkozik a kávéházban... Elgondolkozva kortolya vizes, savanykás borát. Már a meggyesrétesét eszi s még mindig Tatárnén legelteti lelki-szeméit. Hirtelen felbukkan s melléje telepszik Spitzer...

Hogy ő miért lépett ki az üzletből? Abból a kislakás-építésből? A dolog egyszerű! Ő zsidó és most olyan idők jönnek, amikor nem szívesen lát a közvélemény, de különösen a konkurrencia, zsidót az állami és egyéb vállalkozásoknál. A határon állnak Hitler fegyveres csordái s itt az országban is van sajtója, rohamlegénysége... Jobb ha az ember, ha már egyszer zsidó, összehúzza magát és minden garasát kéznél tartja...

Spitzer hunyorgat és Hitler-bajcsa megborzolódik a mosolyától. Tudja, hogy Szép úr nem hiszi el szerény vallomását. No... ez Szép úr dolga! De azt is tudja Spitzer: Szép úr nem tudja, amit ő tud. Mert ha tudná, amit ő, nem adott volna ma reggel kétezer pengőt annak a tojásfejű tanácsosnak az árajánlati titkok elárulásáért... Alig tudja visszatartani nevetését.

Készülődnek a színpadi szerzők

Az író munkája közkinés. Ezt a köz-helyé degradált igazságot legfőképp az azok hangzottak sokat, akik ennek a közkinésnek szapora haszon-élvezői voltak. Ezzel a megállapítással intézték úgy a dolgokat, hogy az író-nak minél kevesebb jusson e közkinés kamatozásából. Különösen nehéz helyzetben voltak a színpadi szerzők. A közönségnek sejtelve sincs róla, hány kéz szedte le a maga dézsmáját színház és író között, míg az író jogosan megilletett tiszteletdíj eljutott a kezéhez. Fogalmuk sincs róla, hogy magyar szerzők világsikeréből hányan kerestek súlyos százazereket, míg az írónak talán tizedrésze sem jutott.

A Magyar Színpadi Szerzők Egyesülete most végre elérkezettnek látja az időt — soha alkalmasabb idő nem volt erre —, hogy amennyire csak lehet, rendbeszedje a magyar szerzők szénáját. Az egyesület igazgatósága Heltai Jenő elnöklésével jóformán állandóan munkában van s hetenként egyszer a teljes igazgatóság összeül, hogy megtárgyalja a különböző kiküldött bizottságok előterjesztéseit.

Ezek között legfontosabb szerepe a kollektív szerződéseket intéző bizottságnak van. Ennek feladata, hogy végleges és minden színpadi műre vonatkozó megállapodásokat kössön elsősorban az úgynevezett kiadókkal vagy ügynökökkel, akik az író és a színház között itthon és a külföldön a közvetítő dolgot végzik. Erősen foglalkoztatja az elnökséget, hogy saját maga állítson fel ilyen kiadóvállalatot, mely természetesen elsősorban írói érdekeket tartana szem előtt. Különösen mióta egyik nagy bankunk éppen a színpadi szerzők munkájának elősegítésére millió hitelkeretet ajánlott fel az egyesületnek, kísért ez a gondolat, mint a hitel felhasználásának legeredményesebb módja.

De nemcsak kiadókkal kell ilyen kollektív szerződést kötni, külön megállapodás fogja szabályozni a színház és a szerző viszonyát is. Továbbá a kabaré, film, rádió, hangversenyek, műkedvelői előadások, mindmennyi külön területet jelent, ahol a szerző jogait intézményesen kell biztosítani.

Mivel pedig valószínű, hogy itt nem egy olyan külön kérdés merül fel, melyeket törvényhozási úton kell rendezni, külön bizottság gyűjti az adatokat és szempontokat, hogy megfelelő alátámasztással szolgáljon az illetékeseknek.

Nemzetközi vonatkozásban egyelőre, sajnos, kevés a tennivaló. Van azonban egy nagyjelentőségű és örvendétes remény, amely úttörő jelentőségű lesz. Szovjet-Oroszországnak írói vonatkozásban eddig nem voltak nemzetközi megállapodásai s így a két ország íróinak kölcsönös jogviszonya teljesen szabályozatlan volt. Megfelelő biztatás kapcsán éppen a magyar szerzőegyesületből indult el az akció, hogy ezt a kapcsolatot kiépítsék. Balázs Béla igazgatósági tagot kérte fel a szerzőegyesület ennek a jelentős ügynek irányítására és reményünk lehet arra, hogy Magyarország lesz az első európai állam, melynek írói konvenciót kötnek az orosz írókkal a kölcsönös barátság és kölcsönös érdekvédelem jegyében.

Bálint Lajos

Tetszik neki a tojásfejű. Ez a kretén tegnap és ma négy helyen árulta el a titkot. Négy konkurens nagyvállalkozónál. Jó is volt sőtőlés tovább adni a titkot, mert maholnap kiderül, amit Szép úr nem tud, de Spitzer igen, hogy a minisztertanács tegnap, tekintettel a fenyegető külpolitikai atmoszférára, a kislakás-építő akció teljes beszüntetését határozta el. Spitzernak egy államtitkár súgta meg a dolgot. A programba vett egymilliárd pengős feyverkezési hitelt, sajnos, tényleg feyverkezésre költi a kormány. Sőt, a költségvetés egyéb tételeit is ágyukba ölik. A kislakásokból ágyuk lesznek! Ajánlatos tehát a tözsdebizományosnak feyvergyári részvények vásárlására adni utasítást. És Spitzer úr adott is! És egynéhány köteg részvényt, jutalékként, az államtitkár úr nevére iratott.

Szép úr megette a kisszelet turkesztán-dinnyéjét s egy fiút szőlőjét és elhatározta, hogy a kétszáz pengőt mégsem küldi el a Kedvesnek! Nincs semmi baj! Ez a Spitzer egyszerűen megjéjdt. Igaza is van! Amíg el nem mult ez a németvész az ország fölött, addig húzódjanak vissza a zsidók. S ha egyszer kihúzták mancsukat az ország közzgazdasági életéből, akkor már nincs is oda visszatérésük.

Jókedvűen elbeszélgetnek még néhány percig. Szép úr kifizeti az ebédjét s indul. Spitzer is vele tart. Jobbra-balra köszönget a zsidó! Rémes! Ez mindenkit ismer. Ha övele, Szép úrral, aki mégiscsak magyar és keresztény... ha övele ilyen bizalmas viszonyban lennének ezek a nagyurak! Itt, ez az órgróf szinte barátian intetet Spitzer felé. Az öreg bankelnök szervusszal üdvözlí. S neki, Szépnek, csak kimérten biccentenek... Rémes! Minden-hová befújják magukat ezek a zsidók! Az istenit a pofájuknak! Már igazán itt az ideje, hogy vége legyen ennek a demokráciának, ahol minden jöttment letelepedhetik szép Magyarországon és lothat...

De haragja elszáll, mint a pára a kelő reggeli napon. A kelő nap az étterem bejáratánál az államtitkár úr személyében jelentkezik. Ez a nagyúr Spitzer alázatos köszöntését éppen csakhogy fogadja, de Szép úr »szervusz méltóságos uram«-jára harsány »hogy vagy kérlek szépen?«-nel és kemény kézzrazásal felel. S mindezt az étteremben, gyárosok és bankvezérek szemé láttára! Csudás, csudás élet!

Szép úr a zúgva nekiiramodó autóban csak úgy, felülről vállveregetőn megkérdi hütlenné lett néhai üzletársát, hallott-e már olyan ökörről, már tudniillik olyan kétlábú ökörről, aki ha dús legelőre bukkan, nem mer, nem tud nekiállni egyedül a falásnak, hanem társakat hív... Spitzer feléje veti mandulavágású fekete szemét és álmodozva mondja: nem érti a kérdést.

— Nem érti? — nevet hangosan Szép úr. — Dehogy nem érti. A legelő Magyarország, az ökör mi, igen, mi magyarok ökörk vagyunk... hogy megtúrjuk magukat: zsidókat a szük kis legelőnkön.

Ettől az államtitkári kegytől lett ilyen olvadó ez a Szép?... Spitzer hangtalanul nevet... Ha ez a mafia Szép tudná, hogy éppen ez az államtitkár árulta tegnap egyezzeret a titkot a kislakásakció likvidálásáról!

— Hallgasson rám, Szép úr! — mondja Spitzer: — Ha sokáig így megy minden, ahogy megy, akkor itt Pesten, Magyarországon a magyarnak is, a zsidónak is befellegett. Hitler hamarosan ide is beül — s fölmutat a

királyi várra — ha csak térden nem vágják idejekorán.

— Marhaság! Hitler tiszteletben tartja a magyar határokat.

— Sőt, sőt, belemegy abba is, hogy Magyarországhoz csatolják az egész német birodalmat. Mint ahogy belemert, hogy Ausztriához is hozzácsatolják... S akkor a magyar iparnak, banknak, kereskedelemnek fuccs. Segéd lesz a magyar főnökből. S az addigi segédből boltiszolga.

Mit röhög ez? Komolyan gondolja ez ezt a marhaságot? De tán van is valami igazság a szavaiban! Hiszen az utolsó ötszáz esztendőben, ha harcolt a magyar, mindig a német ellen védekezett, bokáig vérben, vagy pedig a német hajtotta maga előtt, hogy vele fogja fel a török-tatár-orosz-serb-román csapásokat... A nagy, tizenégyes háborúban is a német vadította magára az egész világot avval a hülye berlin-bagdadi tervével és mi lett a vége! A harmadára csökkent miatta Magyarország. Hogy milyen vak itt ez a nép, itt Pesten. Rémes. Az orruk hegyéig se látnak. Egy ilyen bűnnek eredt zsidó nyitogatja az ember szemét!... Rémes. Egészen nekikeseredik Szép úr. S mikor az Andrassy-út elején lekérdezkedik Spitzer az autóról, két kézzel szorítja meg a zsidó búcsúzó tenyerét.

— Mikor látom újra?

— Telefonhívásra bármikor házhoz jövök — tréfál Spitzer s máris eltűnik az utca forgatagában.

A sofőr indítani akar. Szép úr leinti s utasítja, hogy menjen a kocsihoz haza s álljon Szépné öngagsága rendelkezésére. Leszáll s gyalog sétál tovább.

Roppant robogás, ezernyi villanás, tengernyi szín és szag, zsongító fürdő, ringató ölelés: az utca.

A lágy alkonyi szellő belekap selymes tapintatú, hamuszín, angolszövetből készült nyári ruhájába. Kihúzza magát. Magas alakja szinte megnő, boltozatos melle megduzzad. A zaj, a szín megrohanja, váratlanul és maga alá gyűri. Már felejt mindent, Hitler, német előretörést, német szolgaságot, csak az utcát s abból is leginkább a nőket látja. Itt szembe például, ez a párduejárású nő, ez... Szép úr látja a szemén, hogy ez vissza fog fordulni, legalább is egy villanásra és nézi majd őt, Szép urat. S tényleg. Szép úr egy pillanatra meginog! Utána menjen? De nem, nem lehet. A kávéházban Tatárné várja... Csupa derű s önbizalom Szép úr. S ezt, többek közt, annak tudja be, hogy őt senki az égvilágon nem tartja negyvennyolcesztendősnak. Pedig annyi. Az emberek harmincnyolcnek vélik. Igen, harmincnyolcnek. Különösen, ha a kalap a fején van.

S a fején tartja a kalapot kávéházba léptekor is. Sőt, amikor leül fenn-tartott kis páholyfülkéjében a márványasztal mellé, még akkor is.

— Öngagsága még nem volt itt? — kérdezi a pincért, aki rendelés nélkül hozza a pettyes Brittanika szivart.

— Még nem.

A kávéház zsúfolt. A nagy tükörablakok tárva! A gyalogjáróra kirakott asztalok mellett is foglalt minden szék. A vendégek nagyrésze nő... Szép úr feláll, botját s kalapját a páholy fogására akasztja és hajlongva, karjait házigazda módjára hívón előre-nyújtva, várja Tatárné öngagságát, aki az asztalok közt jön előre, mintha helyet keresne.

(Folytatása következik.)

Miért

A „Fényszóró”

kellemetlen kérdései

Miért nem tartják be a kollektív szerződéseket?

A magyar színjátszás legnagyobb rákfenéje mindenkor a sztárrendszer volt. Ez eredményezte a színészgázsiknál fennálló botrányos különbségeket, emiatt születtek a »testreszabott« szerepekben bővelkedő színpadi fércművek, ezzel rontották el végleg az izléstelen »bábványimádatra« amúgyis hajlamos pesti közönséget.

A felszabadulás után a Színészek Szabadszervezete szabályozta a legkisebb és legmagasabb színészgázsikat, megszüntetve azt a kiáltó igazságtalanságot, amely a színészek fizetése körül gyakran százszoros eltéréseket mutatott. Ha nem is reméltük ettől az intézkedéstől a sztárrendszer felszámolását és a kollektív magyar színjátszás megszületését, biztunk abban, hogy a gázsik arányosítása termékenyítőleg hat majd színházi viszonyainkra és megszüntíti azokat a visszasságokat, amelyek szellemi életünk kibontakozását lehetetlenné teszik.

Sajnos, a kollektív szerződés előtt malasztnak bizonyult. A színigazgatók csak a legalacsonyabb fizetéseknél tartják magukat a megállapodáshoz s amilyen mértékbe szedik elő az elmúlt idők testhezálló darabjait, oly módon rúgják fel az árszabályt, hogy a darabhoz elengedhetetlenül szükséges sztárt a maguk részére biztosíthatják. Fantasztikus pénzösszegekről hallunk, akad művésznünk, aki napoleonban kéri és kapja meg a gázsit, 1200–1500 pengős esti fellépti díjakat fizetnek ki, és a csodarevű frakkos statisztája esti 250 pengőt kap élvonalbeli, de kevésbé szerencsés színészek havi 4000 pengőjével szemben. Ez a színházpolitika már meghozta gyümölcseit, soha ennyi értéktelen, rongy színmű nem szerepelt a pesti színházak műsorán, mint napjainkban, a szellemi újjáépítés korában. Ezek után feltesszük a kérdést, módjukban áll-e a színházak üzemi bizottságainak megszüntetni ezeket a lehetetlen állapotokat s ha nem, mi a megoldás arra, hogy a zsebből kifizelett gázsitöbbletek ne destruálják a munkájukat becsléssel éhbérért végző művészeket.

Darvas Szilárd

? Miért

fordította le az »Uj Magyarország« Balázs Béla »Rokonok« című novelláját abból a francia fordításból, amely — a lap saját bevallása szerint — a »Look« című amerikai lap angol fordítása alapján készült, amit viszont oroszról fordítottak angolra, még pedig abból az orosz fordításból, mely egy német fordítás nyomán készült.

Miért nem gondolt az »Uj Magyarország« felejtethetetlen Karinthy Frigyesünk felejtethetetlen paródiájára, melyben egy Heine-vers ide-oda fordításának sorsát mutatja be és amely a Herz-féle szalámi egy reklámversében végződik?

Nyitott teherautóval száguldozva nyelni az országút porát, általában nem tartozik az irigyelt nyári szórakozások közé. A szél és az eső sem a legkellemesebb kísérőtársak, színész és ember legyen a talpán, aki mindcsek ellenére is töretlen jókedvvel komédiázza végig nemcsak a színpadon ráeső percekét, de az előadódó összes kellemetlenségeket is.

A Nemzeti Kamaraszínház lelkes társulata a sűrűn aratott babérokon kívül egy csokornyí kedves bolondsággal tér meg minden útjáról. A természeti csapásoktól kezdve a kollégialis ugratásokig végignevették a turné összes állomásait, s az alábbi szemelvények izelítőül szolgálnak a társulat állandó, derűs hangulatából.

Sörfürdő Tatabányán

A tatabányai jólsikerült előadás után a vendéglői menü mellé öt bal-lon sörrre tett szert a szomjas társulat. A dugó kihúzásánál azonban baj történt, a felszabadult árpalca a legjobb békebeli pezsgőt megszégyenítő lendülettel spriccelt a művészek nyakába. Minden óvatossági rendszabály hiába valónak bizonyult, az ötödik üveg kinyitása után talpig sörben ült az egész társaság. Mondanunk sem kell, hogy a megmentett mennyiség kevésnek bizonyult az általános szomjúsághoz képest. Közderültséget keltett, mikor Rajczy, a társulat humoristája így biztatta az üres pohár felett borongó esuromnedves Gábor Miklóst:

— Mit szomorkodsz, Miklós? Vedd le az ingedet és facsarj magadnak egy pohárral!

Kétes dicsőség

Ez is Tatabányán történt. Rajczy Lajos öltözőjében bekopogtatott egy tízéves kislány és hosszas áradozás után autogramot kért. Mikor megkapta az aláírást, így köszönt el Rajczytól:

— Nagyon szépen köszönöm, Ladomerszky úr...

Megtisztelő felszólítás

A Kamaraszínház együttese Sár-

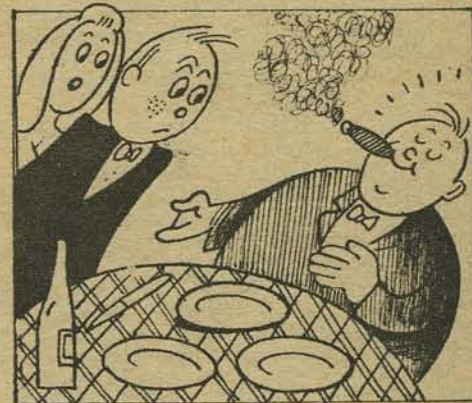
bogárdon érezte magát leginkább elemében. Előadás után egy kislány kereste fel Majort és megkérte, hogy szavaljon a helybeli tejszövetkezet előadásán. Jellemző a kitűnő igazgató lelkiismeretességére, hogy nemcsak vállalta a fellépést, de átvizsgálta egész repertoárját, hogy valami tejtermékkel kapcsolatos költeményt találjon. Szerencsére az előadásra nem került sor, a kislányt ugyanis maga a társulat bérelte fel.

Major közlekedésügyi államtitkár

Másnapra azonban a jólsikerült ugratás okozta vidámság alaposan megcsappant. Major Tamás táviratot kapott Budapestről, hogy a Nemzeti Színház igazgatásától felmentették és a Közlekedésügybe neveztek ki államtitkárnak. A színészek élénk ekkeseredéssel vitatták az érthetetlen intézkedést, egész nap rendkívül leverték voltak és este a vacsoránál Gellért Endre könnyes szemekkel búcsúztatta el a népszerű igazgatót, aki — mondanunk se kell — maga adatta fel a táviratot, hogy elégtételt vegyen az előző napi ugratásért.

Tüntetés Szegeden

Rajczy Lajos nemcsak egyik legtehetségesebb, de legjobb étvágyu

tagja is az együttesnek. Epp ezért senki sem lepődött meg, amikor felvonásközben egy óvónó virág helyett negyedkiló kolbászt nyújtott át neki elismerése jeléül. Annál kellemetlenebb meglepetésben részesült a gyantlan társulat az esti díszvacsorán. A szegedi Művészklubban volt a bankett, dúsán megrakott tányérok sorakoztak az ünnepi díszbe öltöztetett asztalon, amikor rövidzárlat következtében hirtelen kialudt a villany. Csaknem negyedórát vett igénybe a vezeték megjavítása, mialatt az egész társulat tantaluszi kínokat szenvedett át. Végre kigyulladt a villany és az éhes társaság elé különös látvány tárult. Az asztalon féltucat tányér üresen állott, Rajczy pedig a székben hátradőlve lomhán és derülten szivarozott. Az izgalmas »tüntetés« ügyében még ma is eredménytelenül nyomoz a Kamaraszínház házi rendőrsége.

Hok és Könyvek

MIN DOLGOZNAK A KÖNYVKIADÓK

BÁRD

— Első három kiadványunk: *Somerset Maugham* „A legsötétebb óra” című regénye, Anglia bombázásának idejéből; *Horace Mc Coy* hollywoodi regénye „Mint a lovakat...” címmel és *John Knittel* új regénye.

HUNGÁRIA

— Ujra kiadjuk *Ilja Ilf* és *Jevgenyij Petrov* orosz írók »Tizenkét szék» című orosz társadalmi szatírját. A magyarok közül *Nagy Lajos* »Lázadó ember» c. regénye és »Pince napló» című naplója, amely egy pesti ház keresztmetszetét adja az ostrom alatt. *Gyergyai Albert* »A mai francia irodalomról» készíti átfogó tanulmányt. Erősen dolgozunk az »Irodalmi lexikon»-on is. A szép könyvek sorában nem minden időszerűség nélkül jelentetjük meg a Károli bibliából a »Vízözönt», *Berény Róbert* rajzaival. Ujra kiadjuk *Endrédi Béla* híres »Krampusz könyvét» és egy angol kétnyelvű mesék-könyvet. *Pestalozzi* kétszáz éves évfordulójára a nagy svájci pedagógusról *Osvát Zsuzsa* ír életrajzi, ifjúsági regényt.

KERESZTES

— Rövidesen piacra kerül *Parragi György*: »Mauthausen» című könyve, a hírhedt és gyászosemléketű német haláltáborról. — A napokban kerül nyomdába *Puskin* »Anyegin»-jének korszerű, új kiadása *Mészöly Gedeon* egyetemi tanár fordításában és készül *Mészöly Dezső* Villon-fordításának, a »Testamentum»-nak második kiadása is, a fordító új Villon-tanulmányával.

NÉPSZAVA

— *Szabó Ervin*, a kiváló magyar szociológus összegyűjtött műveinek I. kötete, *Marx* és *Engels* válogatott művei, *Roberto* angol író »Hitler útja», *Faragó László dr.* »Az írástudók árulása és helytállása», *Jusztus Pál* nemzetgyűlési képviselő »A szocializmus útjai» című könyvek szerepelnek kiadói tervezetünkben.

RÉVAI

— Újkönyveink: *Márai Sándor*: »Napló 1943—44» (önálló mű, nem az »Egy polgár vallomásai»-nak III. kötete), *Tamási Áron*: »Cimeresek» új kiadása, *Szerb Antal* hagyatékából egyelőre »Irodalmi tanulmányok», *Déri Tibor* két-kötetes nagy regénye, *Török Sándor* egy regénye és egy mesék-könyve. A külföldi írók közül *Hemingway*-nak a spanyol polgárháborúról írt könyve, *Virginia Woolf* angol írónő »Orlandó» és *Ramuz*

svájci író »Ádám és Éva» című regénye, továbbá két nemes közönségsiker: *Siméon francia író* »Néger-negyed» és az angol *Eric Knight* »Sam Small csodálatos élete», humoros regény. *Gyergyai Albert* válogatásában a modern francia novellistákat mutatjuk be. Előkészületben van a teljes *Proust* és *Lin Yu Tang* »Falevél» című regénye.

SARLÓ

— Úgy véljük, a legsürgősebben szükség van *Darvas József* népi irodalom-történetére, márcsak az értéktisztázódások végett is. Kiadjuk *Illyés Gyula* »Honfoglalók» között című riportsorozatot, amely a dunántúli földosztás története. *Jócsik Lajos* »Magyar szabadság — Világ szabadság» című könyve, *Illyés Gyula* új verseskötete, népi füzetek szerepelnek még tervezetünkben és egy érdekes könyv, »Móricz Zsigmond ébresztése» címen, amelyben az élő kortársak emlékeznek meg, *Darvas József* bevezetésével, a nagy halotról.

SZIKRA

— Főfeladatunknak tartjuk *Sztalin*, *Marx* és *Engels* műveinek nagy, tudományos sorozatban való megjelentetését, úgyszintén a szomszédos államok nagy politikai munkáinak kiadását. Ezenkívül természetesen orosz és magyar szép-irodalmi, kulturális műveket és zenei kiadványokat is piacra hozunk.

ÚJ IDŐK IRODALMI INTÉZET (SINGER ÉS WOLFNER)

— Készülő könyveink közül kiemeljük *Illés Béla* három kötetes nagy társadalmi regényét, a »Kárpáti rapszódia»-t, amely két magyar fiú sorsát mutatja be. Új alapokra fektettük gyermek-könyveinket, amelyek közül első helyen áll *Balázs Béla* »Az igazi égszínkék» című mesék-könyve, amely Oroszországban közel másfélmillió példányban kelt el. Gyermekek-könyv íróink között szerepel még *Weöres Sándor*, *Zelk Zoltán*, *Bátori Irén* és *Gazdag Erzsébet* egy-egy munkájával. Az elmúlt háborús korszak eseményeit tükrözik. *John Steinbeck* »Lement a hold» című könyve, *Szalay Lajos* grafikusművész tizenegy művészi rajzával, *Hellai Jenő* új regénye: »A halottak élnek», amelyben az író 1944 március 19-től a maga érett bölcsességével szemléli az eseményeket. A »L'art hongrois» sorozatban most kerül piacra *Ferenczy Béni*, *Egry* és *Med-*

vannak álmai,

amelyeket kiszínez magának és amelyek betöltik szabad perceit. Az egyik nő férjbezárástól almodik, a másik társasági sikerre vágyik, míg a harmadik a szeretetért félti akarja megtartani. — Minden nő egyetért: Szépnek és fiatalnak maradni, ameddig csak lehet! — Hány-szor sóhajtok fel, ha a barátomnak sikerül valami, hogy — »Neki szerencséje van!» — és nem gondolunk arra, hogy valamit tenni is kellene a szerencse érdekében. Nem sokat, nem is többet, csak egy lépést! Tegye meg ezt a lépést Ön is, Asszonyom, használjon Ön is Hormocith B. krémet és napok alatt sajátmagán fogja tapasztalni, hogy az arcbőr szárazságának teljes megszűnése, az időelötti ráncok eltűnése Önnek is álmai megvalósulását, a tartós szépséget, a sikert és ezáltal a tartós fiataloságot fogja jelenteni. — A tét nagy!

Ne kísérletezzék tehát, Asszonyom, használja Ön is mindig a legjobbat, használjon Ön is Hormocith B. krémet! A Hormocith B. krém hatása nemcsak meglepően jó, hanem páratlanul gyors is.

Beszerezhető minden szaküzletben. Magyarországi főraktár: Dr. Blíz Drogéria, Budapest, Bajcsy-Zsilinszky Endre-út 23.

nyánszky művészi portréja. A külföldiek közül *Raymond Ernest*, a kitűnő angol regényíró »Igy történt» című könyve a háborús Anglia mai képét mutatja be. *Hutchinson* új könyvének címe: »Árva mécses», középpontjában az angol-német ellentét áll. *Walpole Hugh* angol író »A háború kihajol az ég peremén» könyve társadalmi regény. *Wodehouse* regénye: »Botkinék szerencséje» *Karinthy Frigyes* ragyogó fordításában jelenik meg.

fényszóró

MŰVÉSZETI HETILAP

Főszerkesztő: BALÁZS BÉLA
Felelős szerkesztő: SZEGI PÁL
Felelős kiadó: GYÖNGY PÁL

KIADJA A MAGYAR FILMIPARI R. T.

Szerkesztőség és kiadóhivatal:
BUDAPEST, IV., SZÉP-UTCA 3

Kéziratokat nem őrünk meg és nem adunk vissza

Csak válaszbellyel ellátott levelekre válaszol a szerkesztőség

452743 — Athenaeum Rt. mélynyomása
Felelős: TALABÉR FERENC

ALLIED CLUB AMERICAN BAR

D. u. 6-tól nyitva

Zene: Ács Ágnes, Szabó fivérek

Kossuth Lajos-tér 13

TÁNC

HYPO NÉLKÜL NINCS NAGYMOSÁSI!
FEHÉRÍT, SZAPPANT, TOZELÓT TAKARÍT

PANTOMIM
F O G K R É M I
SEX APPEAL

NAPPALOK ÉS ÉJJELEK
ÚJ OROSZ FILM
KATONÁK ÉS NŐI KATONÁK ÉLETÉRŐL

Le P

gales